БҮХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

41-дэхи жэлээ гарана

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№ 58 (10426) | 1964 оной мартын 8, воскресени | Сэн 2 мүнгэн

МАРТЫН 8— арадуудай эрхэ сүлөөгэй, тэгшэ эрхын, эб найрамдалай, хани барисаанай ба зол жаргалай түлөө тэмсэлдэ бүхы дэлхэйн ажалша эхэнэрнүүдэй эмхидхэн жагсалгын, hаналаа нэгэдэлгын үдэр мүн.

ДЕПУТАТ хонишоной отарада

РСФСР-эй Верховно Соведэй депутат Гомбо-Цырен ...ичиковна Цыремпиловагай даадаг отарын хонишод ...жэлэй үбэлжэлгэдэ эрхимээр бэлдэжэ, үбhэ, зе...ко, hолоомо элбэгээр хуряажа абаhанайнгаа ашаар ...рьгадаа hайнаар түлжүүлжэ байнхай. Һүүлэй мэ...ээр эндэхи 702 эхэ хонидhоо 650 хурьган абтаад, ...та өөдэргэн томо болгогдоно.

Отарада хурьгашадаар ажаллажа байhан Цыретор ...ремпилов, Долгоржап Цыремпилова, Ханда Норбо... гэгшэд тус тустаа 100 хурьга абажа, нэгэшье гар...гүйгөөр харууhална. Ахалагша хонишон Г-Ц. Цы...мпилова өөрөө 200 хурьга түлжүүлнэ.

Түл абалга эндэ үргэлжэлhөөр. Хонин бүриhөө ...рьга абажа томо болгохо гэhэн социалис уялгаяа нэ...тэй түрэтэйгөөр бэелүүлхэ байhандаа тэдэнэр найда...

Д. Доржиев.

Зэдэ, «Коммунизм» колхоз.

...радай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумдэ

...хын болон культурна бай...лтын хүтэлбэрилгыне улам ...руулхын, ажалшадай ажа...лай эрилтэнүүдые hайнаар ...хын зорилгоор Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум 1964 оной февралиин 29-дэ баталан абаhан тогтоолоороо иимэ аймагуудые байгуулба:

Яруунын аймаг Нарhата тосхондо центртэйгээр.

Яруунын аймагта иимэ сомсельсоведүүд оролсоно гэбэл: Хориин аймагай составhаа гаргагдаhан Витимэй, Гүндын (сельсоведэй эрхэтэйгээр поселково), Исэнгын, Комсомольско, Кондын, Нарhатын, Ульдэргын болон Эгэтын.

Захааминай аймаг Цакир тосхондо центртэйгээр.

Захааминай аймагта иимэ сомсельсоведүүд оролсоно гэбэл: Зэдын аймагай составhаа гаргагдаhан Дүтэлүүрэй, Енгорбойн, Мылэ-Бортын, Санагын, Утаата-Далхайн, Сагаан-Мориной болон Цакирай.

Ахын аймаг Орлиг тосхондо центртэйгээр.

Ахын аймагта иимэ сомсоведүүд оролсоно гэбэл: Түнхэнэй аймагай составhаа гаргагдаhан Баруун-Голой, Орлигой Соёдой.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиум 1964 оной мартын 4-дэ гаргаhан Указаараа дурсагдаhан аймагуудай байгуулагдаhаниие батална.

БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМЭЙ УКАЗ

...ХААМИНАЙ АЙМАГАЙ ...ЛШАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ ...ВЕДТЭ ҺУНГАЛТА ХЭХЭ ТУХАЙ

...шнээр байгуулагдаhан аймагай ...эродууд, сельскэ, сомоной, ...мэришэдэй ба курортно тос...ай ажалшадай депутадуу... Соведүүдтэ hунгалта хэхэ дү... тухай» Буряадай АССР-эй ...вно Соведэй Президиумэй ...5 оной майн 30-най Указтай ...дуулан, Буряадай АССР-эй ...вно Соведэй Президиум ... тогтооба:

...хааминай аймагай ажалша... депутадуудай Соведэй hунгал... 1964 оной апрелиин 12-то, ...ресенидэ хэхээр зарлаха.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй ...рүүлэгшэ А. ХАХАЛОВ.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь Л. САБУРОВ.

...ан-Үдэ, Соведүүдэй байшан. 1964 оной мартын 7.

СОВЕТ ЭХЭНЭРНҮҮДТЭ

Уласхоорондын эхэнэрнүүдэй hайндэр—мартын 8-наар дашарамдуулан

КПСС-эй Центральна Комитедэй гаргаhан хандалга

Хүндэтэ нүхэд эхэнэрнүүд!
Манай ороной алдарта эмэгтэй ажалшад!
Манай эжынэр, хани нүхэд болон эгэшэ дүүнэр!

Советскэ Союзай Коммунис партиин Центральна Комитет Уласхоорондын эхэнэрнүүдэй hайндэрөөр — мартын 8-наар, эрхэ сүлөө болон тэгшэ эрхэ эдлэхын түлөө, национальна талаараа бэеэ даанхай байхын түлөө, бүхы арадуудай хани барисаан болон зол жаргалай түлөө, газар дэлхэй дээрэ бата бэхи эб найрамдал мандуулхын түлөө тэмсэлдэ бүхы дэлхэйн ажалша эхэнэрнүүдэй нэгэдэл болон hаналаа нэгэдэлгын, үдэрөөр дашарамдуулан, Таанарта халуун мэндые хүргөөд, үнэн зүрхэнhөө амаршална.

Совет хүнүүд ажабайдалайнгаа бүхы hалбаринуудта гайхамшаг шэнэ амжалтануудые туйлажа энэ алдарта hайндэрые угтаба. Коммунис байгуулалтын программа амжалтатайгаар бэелүүлэгдэнэ, манай промышленность долоон жэлэйнгээ түсэбые болзорhоо урид дүүргэхөөр бата найдамтай дабшана, хүдөө ажахыдамнай мүн лэ нилээд ехэ туйлалтанууд бии. Совет эрдэм, техникэ замбуулиниие эрхэ мэдэлдээ оруулха талаар шэнэ амжалтануудые туйлажа, бүхы дэлхэйе гайхуулаа. Совет арадай ажаhуудалые улам hайжаруулхын түлөө тэмсэхэ гээшэ Советскэ Союзай Коммунис партиин бүхы ажал ябуулгын эгээл дээдэ гурим ёhон болоно.

Коммунизмын материально-техническэ үндэhэ hуури тодхохо, химическэ промышленностиин хүгжэлтые түргэдүүлхэ, хүдөө ажахын үйлэдбэриие ашаг ехэтэй болгохо тушаа партиин зохёожо табиhан тодорхой хэмжээнүүд КПСС-эй XXII съезд дээрэ табигдаhан түүхэтэ зорилгонуудые дүүргэхын түлөө тэмсэлэй дайшалхы программа болоно гэжэ бүхы совет хүнүүд hайшаан, угтаа. Совет хүнүүд шэн зоригтойгоор тэдэниие хүсэндэнь хүргэжэ байнхай. Партиин зохёон табиhан хэмжээнүүдые бэелүүлхэдэ, социалис экономикые саашадаа хүгжөөн дэбжээхэ, совет зоной, ажаhуудалай хэмжээе үшөө ехээр дээшэлүүлхэнь лабтай.

Совет арадай хамаг бүхы алдарта hайхан баатаршалга дотор эхэнэрнүүдэй үүргэ айхабтар ехэ байна. Манай эжынэр, хани нүхэд болон эгэшэ дүүнэр бүхы ажалшадтаяа хамта Агууехэ Октябриин социалис революциин илан мандахын түлөө баатарлигаар тулалдаhан, хариин дайсадай болон фашис булимтарагшадай добтолгоhоо социализмын илалтые шэн зоригтойгоор аршалhан байха юм. Социалис экономико байгуулха, соёл болбосорол дэлгэрүүлхын тула совет эхэнэрнүүд нилээд хүсэ, зориг гаргаhан байна.

Мүнөө үедэ совет эхэнэрнүүд коммунис байгуулалтын хэрэгтэ хүсэ шадал, эрдэм бэлиг болон дүй дүршэлөө угаа ехэ урматай баяртайгаар зорюулан ажаллана. Эдэнэр фабрика, заводуудта, колхоз, совхозуудта, промышленна түхеэрэлгэнүүдые хүдэлгэхэ оньhоной дэргэдэ, эрдэм шэнжэлгын лабораторинуудта, искусство харуулха, гүрэн түрын болон ниитын ажал ябуулгада—хаа хаанагүй өөhэдынгөө туйлалтануудаар манай агууехэ Эхэ орониие алдаршуулжа, нэрэ, хүндыень дээрэ үргэжэ ябана. Валентина Николаева-Терешковагай замбуулин руу ниидэhэн баатаршалгые хаража бүхы дэлхэй баясана. Энэ хадаа совет общество дотор эхэнэр хүнэй али тухай дээдэ шатада дэбжэжэ гараад байhаниие гэршэлэн харуулна.

Манай ороной эхэнэрнүүд гүрэн түрэеэ, социалис экономикоёо хүтэлхэ хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсана: 400 шахуу эхэнэрнүүд СССР-эй Верховно Соведэй депутадууд боложо hунгагданхай, гурба мянган шахуу эхэнэрнүүд союзна болон автономно республикануудай Верховно Соведүүдэй депутадууд юм, 800 мянга гаран эхэнэрнүүд нютагай Соведүүдэй депутадууд болонхой. Олон түмэн совет эхэнэрнүүд инженерээр, агрономоор, врачаар, багшаар ажаллана. Советскэ Союз доторхи дунда, дээдэ hургуулитай мэргэжэлтэдэй хахадhаа олониинь, мүн врачууд, багшанарай дүрбэнэй гурбан хубинь эхэнэрнүүд болоно. Олохон совет эхэнэрнүүд предприятинуудай, колхозуудай, совхозуудай, hургуулинуудай хүтэлбэрилэгшэд болонхой, мүн эрдэм ухаанай ехэ хүдэлмэри эрхилнэ.

Имагтал социализмын эрхэ байдалда эхэнэрнүүд үнэхөөрөө сүлөөржэ, ажал дээрэ, ниитын хэрэгтэ бэлиг шадабаряа гаргаха аргатай байhыень бүхы дэлхэй харана.

Коммунис парти, бүхы совет хүнүүд совет эхэнэрнүүдэй гайхамшагта аша габьяае үндэрөөр сэгнэнэ. Нэгэ миллион 150 мянга гаран эхэнэрнүүд орденууд болон медальнуудаар шагнагдаа, 77 эхэнэр Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэдэ, 3 мянга шахуу эхэнэрнүүд социалис Ажалай Геройн нэрэ зэргэдэ хүртөө. Тэдэнhээ 24-ниинь «Хадуур, Балта» гэжэ хоёрдохи алтан медаляар шагнагданхай.

Социалис общестодохидол адляар гүрэнэй болон арад зоной зүгhөө эхэнэрнүүдые иимэ ехэ анхарал оролдолгоор хүреэлhэн ушар гэжэ түүхэ домог дотор хэзээшье, хаанашье байгаагүй юм. Социально-культурна хэрэглэмжэдэ, гэгээрэл болбосоролдо, элүүрые хамгаалгада, эхэ бологшодто тэдхэмжэ үзүүлхэ хэрэгтэ мүнгэ hомололго жэл ерэхэ бүри улам ехэ болоно. Эхэнүүд болон хүүгэдэй элүүрые сахихын тулада тусхай зорюулагдаhан эмхи зургаануудай тоо саг үргэлжэ олошорно. Олон миллион үхибүүд хүүгэдэй яслинууд болон саадуудай, интернат hургуулинуудай үргэмжэ харгалзалгада үгтэнхэй, мүн бүхэли үдэртөө байжа hураха hургуулинуудта, группануудта хүмүүжүүлэгдэнэ.

Эхэ болоhон эхэнэрнүүд манайда тусгаар анхаралаар хүреэлэгдэнэ. Дороhоо өөдэ үдэжэ ябаhан залуу үетэниие хүмүүжүүлхын тула эхэнэрнүүдэй үдэр бүри хэжэ байдаг сусаршагүй ажалынь дээдэ зэргын эрэлхэг зориг, баатаршалга гаргаhантай адлидхагдан, тон үндэрөөр сэгнэгдэнэ. Хэдэн арбаад мянган эхэнэрнүүд «Эхэ герой» гэhэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй. Олон миллион эхэнэрнүүд «Эхын алдар» гэжэ орденоор, «Эхэ бологшодой медаляар» шагнагданхай.

Эхэнэрнүүдые хүтэлбэрилхы хүдэлмэридэ бүри эдэбхитэйгээр дэбжүүлхыень, эдэнэй ажалай эрхэ байдал hайжаруулха тухайда саг үргэлжэ оролдолго гаргахыень, хүүгэдэй эмхи зургаануудай тооe бүхы хэмжээгээр олошоруулхыень, хүүгэдэй саад болон яслинуудые. больница ба поликлиникэнүүдые, столовонууд болон ниитын эдеэ хоолой бусадшье предприятинуудые, тэрэшэлэн хүн зоной hуудал байдал хангаха предприятинуудай барилга хэхэ талаар долоон жэлэй түсэбөөр хараалагдаhан барилгануудые хаhа саг соонь дүүргэхээр шууд оролсохыень, улад зониие хангалгын культурые дээшэлүүлжэ, эхэнэр зониие гэртэхи ажалдаа hанаашархаха ябадалhаа улам хүсэдөөр сүлөөлхыень партийна, совет, ажахын, профсоюзай болон комсомолой эмхи зургаануудые КПСС-эй Центральна Комитет уряална.

Коммунизм байгуулагшын ёhо заншалай гурим заршамуудай манай ажабайдалда улам ехээр нэбтэржэ байhан мүнөө сагта, эхэнэрнүүд тушаа буруугаар хандадаг хуушанай хог үлэгдэлнүүдэй хаа-яа үзэгдэдэг ушарнуудые үндэhөөрнь эрид шууд hалгааха шухала байhанда, эхэнэрнүүдэй эдлэхэ эрхые доро үзэдэг, тэрэнэй нэрэ хүндые доромжолдог, эхэ бологшодой уялгануудые хүндэлдэггүй, ажахын, соёл гэгээрэлэй болон ниитын ажабайдалай бүхы hалбаринуудта эхэнэр зоной дүүргэхэ үүргые тоодоггүй ушар бүхэнтэй эбсэшэгүйгөөр тэмсэхэ шухала байhанда партимнай бүхы совет олониитын анхарал хандуулна.

Хүндэтэ ханинар, манай алдарта эхэнэрнүүд—эжынэр!

Таанар хүниие түрэжэ, үлгытэй мансытай байхаhаань хойшо үргэжэ хаража, манай ороной нэрэ түрэдэ хүрэмөөр эрхэтэниие хүл дээрэнь гарган хүмүүжүүлхын тулада угаа ехэ шадал зориг, эхын энэрхы оролдолго гаргадаг байнат. Совет хүүгэдые эгээн түрүүн hургажа эхилдэг таанарта КПСС-эй Центральна Комитет иигэжэ хандана гэбэл, өөhэдынгөө хүбүүд, басагадые энхэ элүүр бэетэй, шадал тамир hайнтай болгон үргэгты, тэдэнээ коммунизмын хэрэгтэ үнэн сэхэ байхаар хүмүүжүүлэгты, манай агууехэ социалис эсэгэ ороной дүлэтэ патриодууд, ажалда дуратай, ушар ёhо ойлгодог үнэншэ эрхэтэд болгожо, совет арадуудай болон бүхы социалис оронуудай арадуудай хоорондохи аха дүүгэй эбдэршэгүй бата барисаанай түлөө үнэн тэмсэгшэд болгожо хүмүүжүүлэгты.

Манай арад зоной үнэн зүрхэнhөө эрмэлзэдэг эгээн ехэ хүсэлнүүдэй нэгэниинь гэбэл, эб найрамдал болоно. Совет правительство уласхоорондын шахардуу шанга байдалые hуларуулхын тулада, дэлхэйн шэнэ дайе империалистнуудта үүдхүүлхэ hүжэрөөлгэхэгүйн тулада айхабтар ехэ хүсэлэлгэ гаргаhан, гаргаhааршье байна. Агаарта, огторгойдо, уhан доро ядерна зэбсэг туршалгые хорихо тухай Московско договорто гар табигдаhые арад зомнай, эб найрамдалда дуратай бүхы хүн түрэлтэн ехэ хананхайтаар угтаа. Бүхы арсалдаата асуудалнуудые хэлсээ хэжэ шиидхэхэ, газар уhа болон хилэ буляалдажа шуhа адхаруулха тулалдаанhаа хүн түрэлтэниие зайсуулха гэhэн Совет правительствын уряа хадаа амгалан тайбан байдал хангаха замдахи ехэхэн шэнэ алхам боложо үгөө.

Совет хүнүүд амгалан тайбан ажал эрхилнэ. Эдэнэй урда зохёон байгуулхы асари ехэ зорилгонууд табигданхай. Совет эхэнэрнүүд эдэ зорилгонуудые бэелүүлхэ, коммунизм амжалтатайгаар байгуулха гээд, дайн сэрэгтэ эсэргүүсэн, бүхы дэлхэй дээрэ амгалан тайбан байдал хангахын түлөө тэмсэлшэдэй түрүү зэргэдэ ябанад. Эбтэй амгаланаар зэргэ оршон байхын, бүхы арадуудай хоорондоо хани харилсаатай байхын аша туhада Совет правительствын ябуулжа байгаа политикые энээнhээ хойшодоошье манай эхэнэрнүүд халуунаар дэмжэжэ, эб найрамдал бэхижүүлхын түлөө сусаршагүйгөөр тэмсэхэ, эб найрамдалда дуратай бүхы хүсэнүүдэй нэгэдэл болон нягта жагсаалые бэхижүүлхэ байhандань hэжэг түрэнэгүй. Эдэнэр дай үүдхэдэг империалистнуудай харата аашануудые бүхы совет арадтаяа хамта тон hэримжэтэйгээр хинан хаража байха.

Совет эхэнэрнүүдэй политическэ болон культурна ургалтын зориг бадаруулагша үльгэр жэшээ, шэнэ байдал байгуулха хэрэгтэ эдэнэй эдэбхитэйгээр хабаадалга социалис оронуудай эмэгтэй ажалшадые зоригжуулна, социальна, үндэhэ яhанай дарлалтаhаа сүлөөрхын түлөө тэмсэлдэ капиталис болон колониальна оронуудай ажалша эхэнэрнүүдэй хүсыень арьбадхан бадаруулна.

Пролетарска интернационализмын гол ёhонуудта үнэн сэхэ байдаг совет эхэнэрнүүд социализмын замаар ябан байгаа хилын саанахи эгэшэ дүүнэртээ үнэхөөр аха дүүгэй ёhоор hаналаа нэгэджэ, мүлжэлгэ, дарлалтада эсэргүүсэн, ажалшадай ажаhуудалай үндэhэн ашаг туhын түлөө, общество болон гэр бүлэ дотороо тэгшэ эрхэтэй байхын түлөө, хүүгэдэй ажаhуудал hайжаруулха, тэдэндэ hайн hайхан ерээдүйн байдал хангахын түлөө тэмсэжэ байгаа капиталис, колониальна болон бэеэ даагаадүй оронуудай эхэнэрнүүдтэ халуун талархалтайгаар хандана. Эдэнэр өөhэдынгөө хани эхэнэрнүүдэй туйлаhан шэнэ амжалта бүхэниие хаража үнэн зүрхэнhөө баясана, колонизаторнуудта эсэргүү тэмсэлдэ Азиин, Африкын, Латиин Америкын эхэнэрнүүдэй гаргаhан шэн зоригто баатаршалгануудаар баясан омогорхоно.

Хүниие мүлжэдэг, дарладаг, тэгшэ эрхэгүй байдаг ябадал, колониальна богоолнолго газар дэлхэй дээрэhээ эсэслэн hалгаагдажа, бүхы ажалша зоной хамтын хүсэлэлгөөр дэлхэй дээрэ бүхы арадуудай Эб найрамдал, Ажал, Сүлөө, Тэгшэ эрхэ, Аха дүүгэй барисаа, Зол жаргал мандуулха гэhэн хүн түрэлтэнэй агууехэ хүсэлэнгэй бэелүүлэгдэхэ сагынь дүтэлөө гэжэ совет эхэнэрнүүд батаар этигэн найдажа байна. Совет эхэнэрнүүд тэрэ сагые ойротуулхын тулада бүхы оронуудай ажалша эхэнэрнүүдэй интернациональна ёhоор hаналаа нэгэдэлгые бүхы хэмжээгээр үргэдхэн бэхижүүлхэ, капиталис болон колониальна дарлалтада эсэргүү тэмсэлдэ тэдэнэй хүсэлэлгые нэгэдүүлхэ зэргэтэй.

Хүндэтэ совет эхэнэрнүүд! Советскэ Союзай Коммунис партиин Центральна Комитет Уласхоорондын эхэнэрнүүдэй hайндэртэй дашарамдуулан Таанарые үнэн зүрхэнhөө амаршалаад, энээнhээ хойшодоошье партиингаа табиhан асари ехэ харaa түсэбүүдые амжалтатайгаар бэелүүлхэ хэрэгтэ бүхы хүсэ шадалаа гаргаха байhандатнай сохом найдадагаа элирхэйлэн мэдүүлнэ. Таанарай оролдосото гарнууд, энэрхы сэдьхэл эхын инаглал болон урин анхарал хаа хаанагүй, ехэшье, багашье али бүхы юумэндэ хэрэгтэй болохо байна. Коммунис парти, бүхы совет хүнүүд бүгэдөөрөө таанарай энхэ элүүр байхыетнай, ехэ зол жаргал эдлэхыетнай, hаруул hайхан амгалан байдалда ажаhуухыетнай үнэн зүрхэнhөө хүсэнэ.

Уласхоорондын эхэнэрнүүдэй hайндэр—Мартын 8 мандаха болтогой!

Коммунизмын эдэбхитэй байгуулагшад, совет эхэнэрнүүдтэ алдар соло!

Шэнэ ажабайдал байгуулжа байгаа социалис оронуудай эхэнэрнүүдтэ аха дүүгэй халуун амар мэндэ!

Бүхы дэлхэйн ажалша эхэнэрнүүд мандаха болтогой!

Совет арадай бүхэдэлхэйн-түүхэтэ илалтануудые үүсхэн эмхидхэгшэ—Коммунис парти мандаха болтогой!

Советскэ Союзай Коммунис партиин Центральна Комитет

Мухар-шэбэрэйхидэй жэшээгээр

ТОГТУУРИТАЙ БАЯН ургасын түлөө

...АРТИИМНАЙ ЦК-гай февралиин ...Пленум хүдөө ажахые эрид ...р хүгжөөхэ тодорхой зам заа... ...ахы бүхэн онсо өөрэ илгаа..., арга боломжонуудаа тон ...тойгоор хараада абажа, гол ...—газараа, машина техни... ...ээн ёhоор, ашаг ехэтэйгээр ...лэн, үтэгжүүлгэ, уhалалгые ... хэмжээгээрнь үргэдхэхэ, тог...тай баян ургаса туйлаха ар...й болобо гээшэ.

...үлэй жэлнүүдтэ манайшье сов... хүдэлмэрилэгшэд урдынгаа ... дутагдалнуудhаа тобшолол ..., газар тарьялан эрхилхэ та... зарим тэды амжалта туйлаа. ... бүхэндэ хүсэд хүрэхөөр үрэhэ ...нгэ үргүүлжэ абадаг болообди. ... жэлнүүдэйхидэ орходоо хоёр... дахин ехэ ороohо, тарьян ...дэ худалдагдана. Үнгэрэгшэ ... гүрэндэ тарья худалдаха тү... 221 процент дүүргэгдээ гэхэ..., али 38000 центнер гол түлэб ...сэ тушаагдаа. Хүдөө ажахын ...ка, зэр зэмсэгүүднай hураг... бүрээсэтэй, hайнаар ашаглаг...г, тарилгын хүдэлмэри богони ...орто хэгдэдэг болонхой.

...башье газар тарьялан эрхилхэ ... горитой дутуу дунданууд ... байhаар. Адли байдалтай 2-до... 5-дахи, 6-дахи отделенинүүдые ..., 4-дэхи отделениинхитэй жэ... га бүриhөө 2—3 центнерээр ... ургаса хуряадаг. Зарим газар... иимэ бага ургасын абтадаг дээрэhээ совхоздо дунда зэргээр 7—9 центнер ургаса хуряагдадаг гээшэ. Ниитынгээ малдашье талха тарьянай зүйл багаар, дутамагаар бэлдэнэбди. Бүдүүн, шэмэтэ тэжээл дутана. Тэжээлэй хомор байхадань хараалагдаhанhаа hураггүй бага hүн, мяхан, тоhон, ноохон абтана бшуу.

Эдэ бүгэдэнhөө шалтагаалан, манай совхоз бусад түрүү ажахынуудhаа гээгдэжэ ябана. Хэрэглэгдээгүй бүхы арга боломжонуудаа шадамараар элирүүлэн гаргажа, ажахыгаа ашаг ехэтэйгээр хүгжөөхэ арга онол тухай оронойманай элитэ эрдэмтэ түрүүшүүл февралиин Пленум дээрэ тодо баримтатайгаар элидхээ. Шиниг нойто багатай манай байдалда тарьялан, сабшалангые уhалалга ехэ удха шанартай байна. Мухар-Шэбэрэй управлениин колхоз, совхозуудай ажалшадай уhалагдадаг үтэгжүүлэгдэдэг газараа үргэдхэжэ, баян ургаса хуряаха тухай абаhан социалис уялгыень манай хүдэлмэришэд ехэтэ hайшаан угтаа. Тиигээд **1500 га тарьялангай, тэрэ тоодо 1000 гектар шэниисын, 500 га кукурузын газар гол горхоной hайрамай уhаар уhалагдахань.** Хабартаа элбэгээр урдажа ерэдэг ургамалай шэмэтэ ундан болодог hайрамай уhые тарьялан, сабшалангаа бүрин хэрэглэхэ зорилгоор таарамжатай газартань хаалта боолто хэхэ, hубаг татаха хүдэлмэри эртээнhээ хараалагдажа байна. Уhа бүлэдэг 3 санцимнай хүдэлгэгдэжэ эхилхэнь. Тарьялангай уhалагдаhан гектар бүхэндэ, илангаяа шэниисэ, кукуруза тариха газартаа 15—20 тонно хүрэтэр наг шэбхэ гаргаха, 1,5 центнер хүртэхөөр минеральна үтэгжүүлгэ оруулхаар түсэблэнэбди. Гэхэ зуура республикын тусхай зургаанууд минеральна үтэгжүүлгэ багаар үгэнэ. 16500 гектар тарьялангай газартай аад, мүнөө үедэ оройдоо 750 центнер минеральна үтэгжүүлгэ абаабди. Бодото байдалыемнай хараада абажа, минеральна үтэгжүүлгэ нэмэжэ горитойгоор үгэхэ бэзэ гээд найдагдана.

ГАЗАР тарьялангаа ашаг ехэтэйгээр хүгжөөхын тула нютагай байдалда таараhан ургамалнуудые боломоор боломоор газартань, газарай хүрьhэнэй, сагай уларилай онсо илгаае хараада абажа тариха шухала. Совхозоймнай тарьялангай газар сагай уларилай, хүрьhэнэй илгаагаар хоёр боложо хубаагдадаг. Нэгэ хахадынь урда талын, нүгөөдэнь хойто талын зоно болодог юм. Удааншаг, хожом эдеэшэдэг ургамалнууд урда талымнай зонодо, түргэн ургажа эдеэшэдэг ургамалнууд хойто талымнай зонодо таригдадаг. Гэхэ зуура тарилгын талмайн бүридэл тухай угаа бодомжотойгоор хандаха гэжэ шиидээбди. Һүүлэй хоёр жэлэй туршада эгээ ашагтай hайн ургамал—шэниисые урдынхиhаа hураггүй ехээр таридаг бологдоо. Тиигэжэ **1961 ондо 6500 гектарта шэниисэ таригдаhан hаа, энэ жэлдэ 9 мянгада хүргэгдэхэнь.** Ондоогоор хэлэбэл, ороohото ургамалнуудаймнай 70 процентые шэниисэ эзэлхэ болоно. Иигэжэ ороohо тарья улам ехээр гүрэндэ худалдадаг болохо зорилго табигдана. Энэ алхамнай экономическа талаараашье ашагтай hайн. Юуб гэхэдэ, гүрэндэ худалдадаг шэниисын сэн абтаhан бодото үнэ сэнгhээнь 2 түриг 50 мүнгөөр дээшээ байба. Мүн ешмээнэй сэнгhээ 1,5 дахин обёосойхиhоо 3 дахин дээшээ байна. Өөhэдтөө хүрэхэ үрэhэ хүрэнгэ, малай тэжээл бэлдэхын зорилгоор лэ ешмээн, обёос таригдаха.

Энэ жэлдэ тариха үрэhэмнай гол түлэб сортовой юм, тарилгынь шанар баhал hайн байна. Бүхы үрэhэ хүрэнгээ «ОС-4,5» түхэлэй машинаар сэбэрлэнэбди. Һаяын үдэрнүүдтэ үрэhэ хүрэнгын тарья илгажа, тарилгын шанарта хүргэжэ дүүргэхэмнай. Мартын хуушаар үрэhэ хүрэнгээ нара hалхинда байлган шанаржуулаад, хоро сасахабди. Манай эрхэ байдалда таараhан «Скала», «Онохойская-4», «Лютесценс-62», «Селенгинская» сортын шэниисын үрэhэн таригдадаг. 1000 гектар «Скала» сортын шэниисын үрэhөөр таригдахань. Мүнөө гурбадахи жэлээ иимэ сортын үрэhөөр тарилга хэхэмнай. Түрүүшын жэлдэ 50 гектарта таригдаhан юм. Тиигээд шииг нойто багатай байhан үнгэрэгшэ жэлдэ бүри ехэ газарта таригдаад, гектарай 11 центнер ургаса хуряагдаа hэн. **Кукуруза тариха газартаа 4 мянган тонно наг шэбхэ намар гаргаhан байгаабди.** Мүнөө наг шэбхэ тарьялан дээрээ гаргаха тусхай звенонууд хүдэлжэ эхилээ. Үнгэрэгшэ жэл 160 гектарта горох тариhан hаа, энэ жэлдэ 600 гектарта хүргэхэмнай.

Буртаг үбhэнтэй тэмсэхэ зорилгоор тарьялангай 2 мянган гектар газарта самолёдоор гербицидүүдые с суулхаар хараалагдаба. 2-дохи, 5-дахи, 6-дахи отделенинүүдэй тарьялангай газарые лущильник, культиватораар хэдэ дахин элдүүрилхэбди. Энэ ушарта газарай хүрьhэн онгилогдожо, шииг нойтониинь бага болохо байха. Теэд тарьянай газарта ургадаг хяаг үбhэнтэй иигэжэ тэмсээгүйдэмнай аргагүй. Ерэхэ жэлэй ургасые бодолсон, **тарьялангай газарта шэбхэ шоройн 15 мянган тонно компост бэлдэгдэхэнь. Нуга сабшалангай ургаса hайжаруулха зорилгоор 500 гектар газарай бута болдогууд, бургааhа харганаае жэгдэлэн hалгаха, 500 гектар шабартай намаг газарые хатааха, сабшалангаа хоёр дахин уhалха, ногоо тариха, сабшалангаа шэбхэжүүлхэ байнабди.**

Богонёор хэлэхэдэ, хүдөө ажахыгаа ашаг ехэтэйгээр хүгжөөжэ, сагай уларилай ямаршье үедэ ороohо тарья элбэг дэлбэгээр ургуулжа абаха зорилгоёо бэелүүлжэ шадаха, бэелүүлхэ аргатайшье байнабди.

А. АНДРЕЕВ,
Чисаанын совхозой главна агроном.

Хяагтын совхозой 1-дэхи отделениин коммунист Гомбо-Сурэн Дашиевич Дашиевай даажа байhан хониной отара 1359 эхэ хониноо 1300 хурьга ямаршье хоролто гээлтэгүйгөөр абаад байна. Үбэлэй хурьгадые hайнаар түлжүүлхын тулада тэдэнэр хүдэлмэри дээрэ түрүү онол аргануудые үргэнөөр хэрэглэдэг юм. Хурьгадта минеральна тэжээл хододоо үгтэжэ байдаг. ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (дороhоо дээшэлээд, зүүн гарhаа) тус отарын хонишод Галя Доржиева, Гэнима Гылыкпылова, Бутидма Аюшеева, Рая Цыдендамбаева, Бадмацу Тодорхоева, Дарима Очирова, Катя Бадмажапова.

С. Балдуевай фото.

Һайндэрөөрнай, хүндэтэ ханинар!

Публицистикэ

Энхэ мэндэ һууг лэ эжымнай!..

Цэдэн ГАЛСАНОВ

Уласхоорондын эхэнэрэй Үдэр— манай орондо бүхы зоной һайндэр юм. Коммунизмын түлөө габшагайгаар тэмсэжэ байһан совет эхэнэрнүүд Эхэ оронойнгоо элдин тэнюун байдалай аша туһада зориг түгэлдэрөөр ажаллажа, гүрэн түрынгөө хүтэлбэридэ, олониитэ улас түрын ябуулгада эдэбхитэйгээр хабаадалсажа, арадайнгаа ажахын, эрдэм ухаанай, соёл культурын, гэгээрэл болбосоролой, залуу үетэниие хүмүүжүүлгын али бүхы һалбаринуудаар шударгуу хүдэлжэ ябана. Манай совет эхэнэрнүүд коммунис ажалай түлөө хурдан ехэ урилдаанда түрүү зэргэ барижа, шэнэ һайхан бүлгэмэй сэбэр сэхэ гэшүүд болоһон, сэдьхэл дүүрэн хүнүүд болоһон шэнжэ шанараа манлай дээрээ үргэжэ ерээ. Тиигэжэ тэдэнэй дундаһаа мүндэлһэн анха түрүүшын эхэнэр космонавт Валентина Николаева-Терешкова бүхы дэлхэйн бүмбэрсэгэй бүһэгүйшүүлэй омогорхолой алтан туг боложо, бүгэдэ ниитын болбосоролой, энхэ тайбан эб найрамдалай хэрэгтэ шэн баатаршалга түрүүлнэ.

«Эхэнэрнүүдгүйгөөр олон түмэнэй бодото хүдэлөөн болохо шадахагүй»,—гэжэ Владимир Ильич Ленинэй сэсэн мэргэн үгэнүүд манай орон дотор бэелээ. Хараад үзэе: интернационалай ханхинама дорюун аялгаар хубисхалай, граждан дайнай гал дүлэн соогуур эрхим эхэнэрнүүд эрэшүүлтэй сугтаа тэмсэжэ гараа, түрүүшын табан жэлнүүдэй габшагайшуулай зэргэдэ ажаллажа баа, Эсэгэ ороноо хамгаалгын агууехэ дайнда илалсажа ерээ, коммунизм байгуулгын хурдан ехэ хүдэлөөндэ шэн габьяа байгуулжа байна. Иигэжэ 46 агуу жэлнүүд соо манай эхэнэрнүүд галаб үедэ ч үлдаагүй, газар дээрэ үзэгдөөгүй баатаршалгын үльгэр жэшээ харуулба.

Мии 46 жэлэй саана оронойм[най] эхэнэр зон харанхы мунхагай манан соо төөрижэ, гасалан зоболонгой утаан соо хахажа, эрхэ сүлөөгүй, эрдэм номгүй, мал адууһанда тоотой, эд бараанда сэнтэй байһан ха юм. Хаанта орос ороной хуулиин согсос соо иимэ зарлиг бэшээтэй байдаг һэн: «һамган хүн гэр бүлын түрүү болохо эрынгээ үгэ дуулаха, тэрээндээ дуратай, хүндэлдэг, мэдэлээ хизааргүйгөөр үгэнги, үгыень дууласатай байха, али бүхы хүсэлыень хангаха ба эрьесэтэй хүлеэсэтэй байха уялгатай». Тэрэ зүйлэй үндэһөөр, эхэнэрнүүд өөһэдын ямаршье эрхэгүй, гэрэй ажалда дарагдашоод, үхибүүдтээ бариглашоод, харанхы мунхагай эрьюулгэдэ татагдашоод, богоол зарса болохоһоо бэшэ хуби заяагүй һуудаг бэлэй. Илангаяа бага яһатанай эхэнэрнүүд хүндэ хүшэр байдалтай һэн. Буряад бүһэгүйшүүлые наймаалдаг худалдадаг, сохидог наншадаг, зарадаг дарладаг байгаа. Мүнөөхи хуулиин согсос сооһоо уншахада: «Эмэгтэйшүүл гүрэнэй дүүмын һунгуулиин дансада оруулагдахагүй» гэжэ бэшэгдэнхэй байна. Һунгагдахаһаа байха, һунгахашье эрхэгүй байгаа бшуу. Мүнөө манай Буряад ороной жэшээ дээрэ абаад харахада, эхэнэрнүүд барандаа тэгшэ эрхэтэй, дүшэн зургаан эрхимүүдынь СССР-эй, РСФСР-эй болон Буряадай АССР-эй Верховно Соведүүдэй депутадаар, 2931 эхэнэр нютагай Соведүүдтэ һунгагданхай, хэдэн олон эмэгтэйшүүл партийна, профсоюзна болон комсомольско эмхинүүдэй хүтэлбэрилхы органуудта оронхой байна. Республикын ажаүйлэдбэри, хүдөө ажахыда хүдэлдэг табан түрүү эхэнэрнүүд Социалис Ажалай Геройн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй, хэдэн зуугаадынь орден ба медальнуудаар шагнагданхай.

Эхэнэрнүүдэй дунда коммунизм байгуулгын замай залууршад, олониитын ажалай хушуушад, соёл болбосоролой дахуулшад олон. Улаан-Үдын сэмбын фабрикын коммунис ажалай предприятиин солото хүдэлмэришэн, СССР-эй Верховно Соведэй депутат М. Афанасьева, вагонно депогой хүдэлмэришэн, РСФСР-эй Верховно Соведэй депутат Т. Синцова, ЛВРЗ-гэй арматурна цехэй үрэмдэгшэ, үнэтэ үүсхэлээрээ мянгаад гаран хүдэлмэришэдые зоригжуулан дахуулһан А. Грехнева, мяханай комбинадай ахалагша мастер, Социалис Ажалай Герой К. Филиппова, колхозно эмэгтэйшүүлэй түрүү зэргэ барилшад—Социалис Ажалай Геройнор хонишон Б. Доржиева, һаалишад В. Зимерова, П. Жалсанова, огородшон Н. Конева, гэгшэдэй үндэр нэрэнүүд суутай болонхой. Оюун бэлигээ арад зонойнгоо аша туһада гүйлгэн байдаг СССР-эй Арадай артистка Л. Сахьянова, Буряадай АССР-эй уран һайханай габьяата ажал-ябуулагша, уран зураашан М. Шестакова, уран-зохёолшо Ц-Д. Дондокова, эрдэмэй кандидат Е. Баранникова, габьяата эмшэд Е. Никифорова, З. Бадмаева, солото багшанар А. Яжинова, Е. Курганова болон бусад олон мэргэжэлтэнэй алдар соло холо саагуур зэдэлжэ байдаг. Оперно театраймнай гургалдай дуушадые дуулаагүй газар гэжэ совет орон соомнай байхагүй. Манай номууд дээрэ зураашан А. Сахаровскаягай зурагууд угалзатан байдаг. Зохёолшо Р. Белоглазовагай повестьнууд уншагшад олоной урма зориг бадаруулдаг. Һохор хүниие хараха болгодог шадитай эмшэн хирург Н. Баяновагай мэргэжэл ямар һайхан бэ!.. Республикын 600 һургуулинуудтахи 150 мянган үхибүүдтэ эрдэм бэшэгэй амта танюулжа байдаг габьяата багшанарай ажал хэды хүндэтэйб!

Иигэжэ манай эхэнэрнүүд коммунизм байгуулгын бүхы һалбаринууд дээгүүр зүрхэ сэдьхэлэйнгээ бүхы халуун, оюун шадабариингаа бүхы охиие үргэжэ байна. Иигэжэ тэдэнэрнай ордено Буряад оронойнгоо алдар солые суурхуулжа, ажахы, соёл культурые хүгжөөлсэжэ ябана.

Мүнөө өөһэдынгөө алдарта һайндэртэ манай эхэнэрнүүд шэнэ шэнэ, бүри ехэ зорилгонуудые урдаа табижа ерэбэ. Коммунис партиин Центральна Комитедэй декабрьда болоһон түүхэтэ Пленумэй, мүн февральда болоһон Пленумэй гүн гүнзэгы шиидхэбэринүүдые ажал хүдэлмэриингөө хурса зэбсэг болгон абажа, бүхы совет арадтаяа хамта эхэнэрнүүд химиие үргэн дэлгэрээр хүгжөөхэ асари ехэ добтолгодо үнэн бэеэ бэелжэ, үнэгэн малгайгаа үмдэжэ оролсобо. Хими гээшэ үндэр баян ургаса, хими гээшэ гоё һайхан хубсаһан гэжэ тэдэнэр мэдэнэ. Химиие хэрэглэдэггүй һалбари гэжэ арадай ажахыда байхагүй, хими болбол ёһотойл ехэ эди шадитай бодос мүн гэжэ мүнөө хүн бүхэн ойлгонхой, олон түмэн зон аманһаа унагаахаяа болинхой...

Совет социалис гүрэн дотор Эхэ гэһэн нангин нэрэ тон ехээр хүндэлэгдэдэг. Эхэ-Героиня гэһэн эгээл дээдын нэрэ зэргэ, «Эхын алдар» гэжэ орден бии болгогдожо, олон үхибүүдэй эхэ болоһон хүндэтэ эхэнэрнүүдэй үбсүү сээжые шэмэглэнэ. Манай республика соо хоёр зуугаад хүүгэдэй саад, зуугаад ясли нээгдэжэ, «Эхын эрхэ тангилнуудые» хүмүүжүүлжэ, ехэхэн хүдэлмэри ябуулна. Үхибүүдэй жарган наададаг тэдэ саад, ясли, санатори, лагерьнуудаар «Эжы» гэһэн эгээн урихан үгэ, эгээл һайхан дуун таһалгаряагүй ханхинан байдаг:

Юһэн һарынгаа турша соо
Зүрхэн дорхоноо хадагалжа,
Арбан сагаахан хургаараа
Үдэр һунигүй мансылжа,
Борби дээрэмни бодхоолши,
Тахим дээрэмни табяалши,
Хүлым дүреөдэ хүргөөлши,
Бэеым бүүргэдэ һуулгаалши,
Энэрхы дулаан эхэмни,
Энэрхы һайхан эжымни!
Амтан үрмэтэ хүхөөрөө
Амин голыем залгуулжа,
Аялга һайхан дуугаараа
Амар нойрыем мануулжа,
Энэ болгожо табяалши,
Эрын нэрэдэ хүргөөлши,
Эмниг машина танюулаалши,
Эрдэмэй дээжэ хүртөөгөөлши,
Энэрхы дулаан эхэмни,
Энэрхы һайхан эжымни!

Иимэ шүлэг, иимэ дуун мартын найманда хүн бүхэнэй сээжэ сооһоо гарахань лабтай!

Манай эжынэрэй, эгэшэ дүүнэрэй мартагдашагүй зол жаргалай һайндэр—Мартын найман—бүмбэрсэг дэлхэй дээгүүр хаа хаанагүй тараһай!

ЗУРАГ ДЭЭРЭ (зүүн гарһаа): Улаан-Үдын стоматологическа поликлиникын врач-стоматолог Галина Будацыреновна Д[...] багшанарай институдай педагогикын эрдэмэй кандидат [...] Ильинична Уланова.

ҮНЭН ЗҮРХЭНҺӨӨ АМАРШАЛНА[...]

Би аяар холын Москвада ажаһуудаг болобошье, түрэл р[еспу]бликынгаа ажалшадай амжалта илалтанууд тухай шэнэ ш[э]нэ мэдээсэлнүүдые дуулахадаа, сэдьхэлэй гүнзэгыһөө баяр[ла]байгшаби. Мүнөө энэ эхэнэрэй уласхоорондын һайндэр—М[ар]тын 8-ниешье Буряад ороной олон түмэн эмэгтэйшүүл оры[ш]мо ехэ дэбжэлтын оршон байдалда угтажа байна бэзэ даа.

Коммунизм байгуулха хэрэгтэ Буряадаймнай эхэнэрнүү[д] нангин хубитаяа оруулалсажа байһаниинь элитэ. Тэдэнэр [...]рэн түрые хүтэлбэрилгэдэ, ниитэ политическэ ажабайда[л]хэнһээшье дутуугүйгөөр ябалсана. Арадай ажахые хүгжөөл[...]дэ, эрдэм, соёл культура болон гэгээрэл болбосоролой хүд[эл]мэридэ эдэбхи хэшээлтэйгээр хабаадалсана.

Революциин урда тээ эхэнэрнүүдэй эрхэгүй тулюур бай[да]лые өөрөө үзэһэн хүнби. Тиигээд һүүлээрнь Буряадай түрүүш[ын] коммунистнуудай зэргэдэ жагсажа, энэ тэгшэ бэшэ эрхэ бай[да]лые зайсуулхын тула хэды ехээр оролдоо гээшэ һэнбиб[...] Юрэдөө феодальна доромжолгоһоо эхэнэрнүүдые сүлөөлхэ г[ээ]шэ хүшэрхэн лэ хэрэг байһан юм даа.

Эгээ мүнөө ямарханшье яһанай, ямарханшье эмэгтэй хүн б[э]лиг шадабаряа хүгжөөн һалбаруулха арга боломжотой бай[на]наа, коммунизм байгуулха хэрэгтэ бодото туһа нэмэр[ээ] оруулдаг байһанаа мэдэрхэдээ хизаарлашагүй ехээр омогор[ход]но, баясана хаям даа.

Эхэнэрнүүд тушаа коммунис парти, зүблэлтэ засагнай [...] үргэлжын анхарал оролдолго гаргана.

Мүнөө эгээ ургажа ябаа улаан бургааһан үхибүүднай бү[ри] дөөрэн коммунизмын үедэ ажаһууха байна. Тиимэһээ та[д]ниие агууехэ социалис орондоо инаг дуратай байхаар, ажал[ша] мэргэнээр хүмүүжүүлхэ гээшэ гэр бүлын, аба эжы бүхэн[эй] арюун нангин уялга болонхой.

Юрэдөө хамаг хэхэ, бэелүүлхэ юумэмнай КПСС-эй са[...] мэргэн Программа дотор аржагар тодоор элирхэйлэгдэжэ, т[...]рээнһээ үндэһэлэн коммунис партиимнай Пленум хуралдаану[уд] зарлагдажа, айхабтар хаһа болзор соогоо гүн гүнзэгы удха[та] шиидхэбэринүүдые абадаг байна бшуу. Тус заабари тогтоолну[у]дые бэелүүлхэ хэрэгтэ Буряад оронойшье эхэнэрнүүдэй эрм[...] зол ехэтэйгээр оролдожо, оролдохошье байһандань баяртайгаа[р] этигэнэб.

Иигээд лэ эхэнэрнүүдэй уласхоорондын һайндэр—Марты[н] 8-най үдэрөөр дашарамдуулан Буряад ороной бүхы эмэгтэ[й]шүүлые үнэн зүрхэнһөө амаршалха зуураа, тэдэ бүгэдэндэ г[...] ехэ жаргал, ажал хүдэлмэридэнь амжалта хүсэнэб... Арадай аж[а]хыда хими нэбтэрүүлхэ, СССР-эй хүдөө ажахые саашадан[ь] хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ тухай КПСС-эй ЦК-гай декабри[ин] болон февралиин Пленумүүдэй тодолжо үгэһэн бүгэдэ арад[ай] гайхамшаг зорилгые бэелүүлхын түлөө тэмсэлдэ Буряад ор[о]нойнгоо эхэнэрнүүдэй эршэмтэй шударгыгаар оролсожо, ко[м]мунизм байгуулагшадай түрүү зэргэдэ жагсаха байһандань ла[...] этигэжэ байһанаа дахинаа элирхэйлнэб. Тиихэдээ баһал хүдө[ө]тосхоной ажалшадта онсо тусгаар амаршалга хүргэнэб. Арад[...]таа эдеэ хоолой зүйлые элбэг дэлбэгээр дэлбэрүүлэн бэлдэ[...]хын тулада агрохими, агротехникэ болон зоотехникэ шудал[га] һуралсалдаа амжалта туйлахыень хүсэнэб.

Мүн манлай һайхан ажал хүдэлмэридөө болон манай хала[...]ниие коммунис ёһоор хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ Буряад ороной эх[э]нэрнүүд урда үеынхидэй дайшалхы ёһо заншалнуудые ула[м] саашадань баяжуулха бэзэ гээд угаа батаар этигэжэ байһана[а] баяртайгаар мэдүүлнэб.

Һайн һайханиие юрөөн хүсэгшэ **М. САХЬЯНОВА**

Бэлиг шадабаримнай һалбарнал!

Агуу совет орон дотор түрэһэн эхэнэрнүүд яаһан ехэ зол жаргалтай гээшэб! Хүн бүхэн бэлиг шадабаряа дэлгээжэ, арад түмэндөө зорюулха аргатай.

Элшэтэ һайхан энэ эрхэеэ ажал хэрэг дээрээ хүн бүхэнэй хүсэд дүүрэнээр эдлэһэниинь, эдлэхэшье байһаниинь дамжаггүй.

Эхэнэрэй энэ уласхоорондын һайндэрөөр дашарамдуулан, [респуб]ликын бүхы эмэгтэйшүүлые [...]наар амаршалнаб, бэлиг шада[бари]саашадаашье бүхы эхэнэрнү[үдэй]най үргэнөөр һалбаруулжа, ко[мму]низмын агууехэ хэрэгтэ зори[...] байһандань үнэн зүрхэнһөө [...]жэ байһанаа элирхэйлнэб.

Н. Генду[...]
РСФСР-эй Арадай арт[истка]

ЗУРАГ ДЭЭРЭ (дээрэһээ доошоо): Мухар-Шэбэрэй Охин-Булагай совхозой гахайшан, Бур АССР-эй Верховно Соведэй депутат Харитинья Ефимова, Суулгын совхозой коммунис ажалай ударник, һаалишан Бабасан Намжилова.

Хододоо мандаг наран!

Украинада түрэһэн, тэндэхи угсаатанай хүн хаямбиб даа. Арбаад наһатайдаа дайн сэрэгэй аюул бэрхэшээл үзөө һэм. Ехэл хара бууухаар харатай хүндэ һэн даа.

Тиибэшье дайсан харатаниие даража, гэм зэмыень амасуулаа бэлэйбди. Теэд хилын саагуур дахяад лэ хирээ турлаагай хаагалха абяан соностодог...

Маанад эб найрамдалаа бүхы дэлхэй дээрэ бүри бүхөөр мүнхэлэн батадхахын тула Эхэ оронойнгоо хүсэ шадалые улам ехээр арьбажуулха, энээнэй тула үдэрһөө үдэртэ улам эршэмтэй шударгыгаар ажаллаха ёһотойбди гэжэ мүнөөдэрэй һайндэртэй дашарамдуулан хани нүхэдтөө хандаха байнаб.

Би мүнөө Буряадай гигант — ЛВРЗ-дэ обмотчицоор хүдэлнэб. Үдэр бүриингөө даабари үлүүлэн дүүргэнэб. Һаяшаг КПСС-эй гэшүүндэ кандидадаар абтааб, коммунис ажалай ударник болооб. Гурбан һайхан үринэртэйб.

Мүн ажаллахынгаа хажуугаар заводойнгоо эхэнэрнүүдэй соведэй гэшүүнэй уялга дүүргэдэгби. Һүүлэй үедэ өөһэдын үүсхэлээр цех болон узелнуудай арюун сэбэрые шалгаабди, цех бүхэндөө «Һурагшын булан» байгуулаабди, «Манай эжынэр» гэһэн асуудалаар һонирхолтой үдэшэ үнгэргөөбди...

Хэлэн бүтээһэн юумэмнай танеахан энээгээр хизаарлагданагүй.

Гэбэшье энэмнай эб найрамдал бэхижүүлхэ, коммунизмын илаха хэрэгтэ туһа дүхэм болохо гэжэ сэхэ хэлэхэ байнаб.

Хододоо мандаг наран,
Хододоо мандаг тэнгэри!

Р. Дубович,
ЛВРЗ-гэй обмотчица, коммунис ажалай ударник.

Ажал—жаргалнай

Эхэнэрнүүдэй заншалта һайндэрые жэл бүри угтахадаа, маанадай сэдьхэл зүрхэн баяр омогорхолоор халин байдаг. Тиихэдээ үлзы һайханаар эдлэжэ байгаа эрхэ сүлөө, зол жаргалайнгаа түлөө Коммунис партидаа, Совет засагтаа баяр баясхалан хүргэжэ, үнгэрөөшэ үе соо юу хэһэн, саашадаа юу хэхэ тухайдаа шэбшэн үзэхэ гээшэ жама ёһомнай болонхой.

Аяар заха холын Баргажанай Дэрээн нютагта түрэһэн жиирэй буряад басаган би имагтал Совет засагайнгаа аша туһаар дээдэ мэргэжэлтэй эмшэн — врач болооб. Тэрэ институт дүүргэһэн сагһаа хойшо арадай элүүрые сахиха хэрэгтэ хамаг хүсэ шадалаа хандуулан хүдэлхын хойноһоо оролдожо ябанаб. Иигэжэл коммунизм байгуулха хэрэгтэ хубитаяа оруулжа ябаһанаа һанахадаа омогорхонob.

Нёдондо жэл даабарита санаториингоо дэргэдэ һургуулиин шэнэ таһалга, ледник гэхэ мэтые барюулһан, баһа хуушан гэр байрануудтаа капитальна заһабарилгань хүүлһэн байнабди.

Тэрэшэлэн хүдөөгүүр ходо ябадаг, участково больницануудта туһалдаг, үбшэнһөө һэргылхэ хүдэлмэри ябуулдаг, малшадай дунда саг үргэлжэ хөөрэлдөө эмхидхэдэгбди.

Теэд хэхэ хүдэлмэри үшөөл ехэ. Абаһаар мүнөө ойротожо байгаа хабарай тарилгын үедэ хэхэ хүдэлмэреэ бодомжотой наринаар түсэблөөбди.

Ажалшадтаа улам ехэ аша туһа хүргэхын хойноһоо оролдохо гээшэ эмшэн бүхэнэй арюун нангин уялгань байхаһаа гадна, зол жаргалнай болоно хаям.

Эхэнэрнүүдэй һайндэртэй дашарамдуулан, бусад бүхы нүхэдөө халуунаар амаршалнаб, ажалдань амжалта, ажабайдалдань ехэ зол жаргал хүсэнэб.

В. ГАРМАЕВА,
Хурамхаанай хүүгэдэй санаториин ахалагша врач.

„Трактор агта хүлэгни..“

Урдань газар һэндэлһэн гү, али хахалһан хүниие «ши, хотогор дэлхэйн нюруу шархатуулаад, хорхой шумуулда хориг хэжэ, хоёр заяандаа нүгэл үйлэдэбэш»,—гээд хубхай ехээр шангархань багадаад, хуһан шиидамаар буулгажархидаг саг байгаа бшуу.

Теэд, битнай тэбхэр 25 жэл соо трактор агтаар талын хүрьһэ долгилуулан, эрэгтэй нүхэдтэй эгсэ адляар жагсажа, ургамал таряа ургуулалсажа ябаһандаа угаа ехээр омогорходогби. Энэмнай эзээл ехэ «буян» ха юм даа.

Үнгэрөөшэ намартаа таряа хуряалгада хабаадалсаад, үргэн ехэ поли дээрээ солоомо суглуулалсаад, һүүлээрнь таряанай газар дээрэ наг шэбхэ гаргалсааб. Тиихэдээ үдэрэйнгөө даабариие ходо 150—200 процент дүүргэжэ ябаһанби. Коммунис ажалай ударнигай үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэһэндөө бүришье баяртайб.

Мүнөө үедэ тракторнуудаа заһабарилжа дүүргүүтэй байнабди.

КПСС-эй ЦК-гай декабриин болон февралиин Пленумүүдэй шиидхэбэринүүд урма зоригыемни улам ехээр халяаба.

Хабарай тарилгын үедэ «ДТ» маркын хүлэгые «эмээллэжэ», халюун шаргал таряа надхуулалсахаб, хамаг хүсэ шадалаа зорюулхаб.

Хамтынгаа хэрэгэй түлөө хамсы шаман ажаллажа ябахада хабатайл байна даа, юу хэлэхэб!

Ажалай энэ вахта дээрэһээ хамаг нүхэдөө мүнөөдэрэй һайндэрөөр амаршалнаб.

Гыма ДАМШАЕВА,
Чисаанын совхозой тракторист.

ЭЖЫ

Элдин жаргалта Орондом
Энэ бэеыем олгоһон,
Элүүр бүтэнөөр нангилһан
Энхэрэн үргэһэн Эжым.
Дулаахан зөөлэн үбэрһөөш
Дууража налайжа тэнжээб,
Дуһал сагаан эдеэгыш
Дурлан хоолложо үдөөб.
Аша хайрыеш харюулха
Ажалай баатар гүүлхэб,
Амгалан байдал хамгаалалсаха
Алдарта сэрэгшэ болохоб.

Доржо ТУБАНОВ,
Захааминай Мэлын 8 жэлэй һургуулиин 5 «а» классай һурагша.

Хоца НАМСАРАЕВ

БУРЯАД басаганай дуун

Ураг сагаан хужарни,
Ураг түрэл орондом
Урган бушхан дэбэрнэш.
Эгээл иимэ нютагтай
Эдир буряад басаганби.
Тоһон сагаан тарагни,
Тобир тарган малиуудһаам
Торхо дүүрэн билтарнаш.
Эгээл иимэ эдеэтэй
Эдир буряад басаганби.
Алдар олоһон ажални,
Арбан сагаан хургандам
Абьяас дүршэл асарнаш.
Эгээл иимэ талаантай
Эдир буряад басаганби.
Хурса алтан гуурһамни,
Комсомол минии зүрхэндэм
Хуби золым холбонош.
Эгээл иимэ заяатай
Эдир буряад басаганби.
Агуу Ленин багшамни,
Аглаг Буряад дайдадам
Арадай жаргал зохёогоош.
Эгээл иимэ эсэгэтэй
Эдир буряад басаганби.
Хүрин буурал хүлэгни,
Хүрэхэ минии зориг соом
Хүсэл зүрхым хүтэлхэш.
Эгээл иимэ зоригтой
Эдир буряад басаганби.
Хасаг мүнгэн һэлмэмни,
Харатан дайсантай тулаа һаам,
Хаба шадалым харуулхаш.
Эгээл иимэ эршэтэй
Эдир буряад басаганби.
Баатар ород арадни,
Бэран хэлэһэн үгыем
Баталан намай дахуулхаш.
Эгээл иимэ нүхэдтэй
Эдир буряад басаганби.

ТОО, БАРИМТАНУУД

Манай республика дотор ажахын болон соёл культурын ажал хүдэлмэридэ нилээд олон эмэгтэйшүүл хабаадалсажа байдаг. Тэдэнэй дунда 726 врач, 5751 багша, 608 инженер, 2162 техник, хүдөө ажахын 1133 мэргэжэлтэн, 229 эрдэмтэн болон бусад тоологдоно.

Эрхимэй эрхим эмэгтэйшүүл гүрэн түрын хэрэгые хүтэлбэрилэлсэнэ. 5 хүн СССР-эй болон РСФСР-эй Верховно Соведүүдэй, 41 хүн БурАССР-эй Верховно Соведэй, 2931 хүн районно, городской болон сельскэ Соведүүдэй депутадуудаар һунгагданхай.

1891 эхэнэрнай Советскэ Союзай орден болон медальнуудаар шагнагданхай. Тэдэнэй табаниинь Социалис Ажалай Геройн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэһэн. Зургаа, зургаанһаа олон хүүгэдые хүмүүжүүлһэн 50372 эмэгтэйшүүлдэ «Эхын алдар» гэжэ орденууд, «Эхын медаль» гэһэн медальнууд барюулагданхай, 669 эхэнэр «Эхэ-Геройн» хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй.

Тэрэшэлэн 21 хүн «РСФСР-эй габьяата врачай», 128 хүн «Буряадай АССР-эй габьяата врачай» нэрэ зэргэдэ, 37 хүн — «РСФСР-эй габьяата багшын», 193 хүн «БурАССР-эй габьяата багшын», 19 хүн «РСФСР-эй габьяата инженерэй» нэрэ зэргэдэ, мүн олон тоото эхэнэрнүүд «БурАССР-эй габьяата зоотехнигэй» нэрэ зэргэдэ хүрхэнхэй.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: таксомоторно автоажахыда гушан жэлдэ хүдэлжэ ябаһан нэгэдэхи классай жолоошон Анна Ивановна Самсонова.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

РЕПОРТАЖ

Ленинскэ шангай лауреат мэдээжэ поэт Расул Гамзатов «Эхэнэрэй гарнууд» гэжэ поэмэ соогоо иигэжэ бэшэнэ:

Би энэ гарнуудые үхибүүн ябахаһаа мэдэнэм.
Минии эсэхэдэ— эдэ гарнууд эсэдэггүй һэн.
Уяханууд ,ураханууд хээнүүдэй шэди
Хаана хаанагүй үлөөдэг эдэ.

Үнэхөөр, манай уужам ехэ орондо—хото город, хүдөө нютагуудаар ямаршье үйлэдбэри, ажахы дээгүүр эхэнэрнүүдэй шэхи шэрхи гарнуудай хабаадалсаагүй ажалай үгы һыень хэншье хадаа түдэгэсэнгүй хэлэхэ байха. Колхоз, совхозуудай поли, фермэнүүд дээгүүр шандагар таряатай мэшээгүүдые, һүөөр халима бидонуудые мулта һэжэхэ хүдэр улаан гарнууд. Фабрика заводуудта шэнэ техникын оньһоной деталь, зүүнүүдые һагабшалдаг гарнууд. Огторгойн одо мүшэдүүдээр сагаан мундарга эрхинүүдые үлхэдэг гарнууд. Дэлхэй дээрэ хүнэй түрэжэ бии болоходо, альган дээрээ абадаг гарнууд. Бүмбэрсэг газараа үхибүүн шэнгеэр альган дээрээ табижа, амгаланиие хүсэн бүүбэйлдэг гарнууд. Коммунизм тээшэ алхалалдан ябаһан хүндэ тэрэнэй мүнхэ жаргалай түлөө наранай утаһаар наһанай нарин хибэс нэхэдэг гарнууд. Тиимэ, тиимэ, үшөө дахин тиимэ! Эдэ гарнуудай эзэд—һанаашархалта сэдьхэлтэй эжынэр, эгэшэнэр, ханинар, дүү басагад, бэреэд болоно.

Зүрхэ сэдьхэлэйнгээ тон дулаахан үгэнүүдые холбожо, эхэнэр нүхэдтөө хандаха зуураа, манай бүлтанаймнай энхэрэл—сохилжо байгаа зүрхэнүүдээ, хүдэлжэ байгаа гарнуудаа холбоһон бата бэхи энхэрэл агууехэ алхамтай ажабайдалдамнай халуун амисхал үгэг лэ гэжэ сэдьхэхэ байнам.

...Хабарай эхин һарын хаяа сэрэлтэйхэн үглөөгүүр заводуудай гудогой үүрэй тунгалагые балгажа, город дээгүүр, сонхо доогуур, унтажа хэбтэгшэдэй уран нойр тудалуулан сагаан уурал турьян эшхэрхэдэ, хүдэлмэришэ үдэр болдоно. Сагаан халаадтай бригадынхидшье тэбдүүхэн ёеэлһэнэйнгээ удаа газаа гаража, үбэлэй янгинама жабарай үлэгдэлтэй дуратайханаар үглөөнэй мэндээр уулзажа, тамхинша бэшэшье һаа, хамар амаараа сагаан утаа һубин, үйлсын мүльһэтэшэһэн саһанай һайрам дээгүүр балеринэ гэшхэдэлээр хирэ хирэ тоб-тобхон бүмбэрхэдөөд, хирэ хирэ холо-холо харайд гэжэ ябажа алхалалдаһаар Улаан-Үдэ, городой нэгэдэхи поликлиникэ уруу ерэжэ ороно. Шанга пружинатай үүдэнэй хэрүүлшээр хаб-хуб гэһэн абяан таһалданагүй.

Гэр соо дулаахан, сэбэрхэн. Наранай гарахын ойртоһые мэдээсэһэн шаргал улаан хүшэгэнүүд сонхын саагуур харагдана. Үбшэнтэн приёмдо гү, али аргаламжада орохо кабинедүүдэйнгээ үүдэнүүдтэ һуунхай—танихашьегүй һаа, хоорондоо ямар нэгэ ярия оложо, бэе бэеэ һамааруулан һуунад. Хэншьеб энэ поликлиникын гэр тухай түүхэлнэ: «Энэ гэрш, хай, зуун наһандаа ойртожо ябаа байха. Урдань, бүри хубисхалай урда тээ даа, энэ гэрэйш эзэн Лехнов гэдэг эмшэн хүн байгаа гэхэ. Эндээ байгаад, эндээ приём хээд байдаг һааб даа. Тиихэдэ энэ гэрэйш оройдоол баруун хахадынь байгаа. Һүүлдэ манайхин дээрэнь үшөө нэгэ хахадые нэмээд, шэнээр түхеэрээд, олон кабинедүүдтэй, уурал түлишэтэй болгоһон байха. Тэрэ үеын үлэгдэл гэхэдэ, музейн шухала зүйл болон каминиинь лэ (түлүүртэй пеэшэн) үлэнхэй», — гээд танигдаагүй хүн энеэбхилэн һууна.

Нээрээшье, энэ хүнэй түүхэлһэн дээрэһээ бодол абаад, энэ бодолоо гүнзэгыдхэн һанаад үзэхэдэ, үргэн арад зонойнгоо элүүр энхэ ябахын түлөө парти, правительствымнай зүгһөө хэды ехэ анхарал табигдана гээшэб! Энэ ганса городской поликлиникэдэ 83 хүн ажалладаг, эдэнэй 80-нь эхэнэр. Хэрбээ больницатайнь хамта абаад хараа һаа, 365 хүн хүдэлнэ, эдэнэй 225-нь эхэнэр.

Тиимэ даа, хүнэй элүүр энхэ, энеэдэтэй хүхюутэй ябахын [...] хэды олон зон хүсэ шадала[а] оролдоноб! Эдэнэй һүниин г[...] үглөөнэй толоноор хүдэлһэ[н] [га]бьяата ажал тухай бэшэхэ [...] һаа, нимгэн бэшэ зузаан [...] бэшэ, олон номууд болохоо[р] жаггүй. Номуудшье бэшэ[...] бэзэ. Габьяата хүнүүдэй [...] сагта бэшэгдэхэ ха юм да[а] [Ха]рин би мүнөө номш бэшэх[...]наа бэшэ, энэ гэртэ ходош [...] һаа, ганса нэгэ орожо ерэд[...] түлөөгөө, эдэ хүнүүдэй [...] сэдьхэлдээ дулаахан бодол х[...]лан ябадаг байһанаа, мүнөө [...]дэй сэдьхэлэй һайхан тухай[...]нэй дунда хүн уялгаяа һайн [...] абажа ябадаг хүнүүд тухай [...] һэйб гэжэ һанахадаа, эндэ [...] халаадтай хүнүүдтэ ханда[...]

Поклиникые даагша Ели[...] Содномовна Дашиева колл[ектив] тухайгаа, хамта хүдэлжэ б[айгаа] хүнүүд тухайгаа, халуун дур[...] дурдан, эхын энхэрэл гарга[н] рэнэ:

— Ажал ябуулгынгаа т[...] манай поликлиникэ респу[...] дотороо дан хойгуур бэшэб[...] гээд, түрүү һууринууд руу [...] сохобди гэхын орондо өө[...] бэеэ магтанхаар, хүн манин[...] түүжэн гэһые хараадуулан [...] руу зан гаргана.—Та манай [...] дөөр хөөрэлдэгты, энэ манай [да]лагша сестра Валентина [...]горьевнатай танилсагты,— [...]дэнь, нилээдгүй уужам сэ[...]тэй янзын үндэр томо бэете[й] [...]луушаг эхэнэр намда гарад [...]бэ. Гурбан болоод хөөрэлдэ[...]

— Регистратурада нил[ээд] дүршэлтэй, түргэн хүдэлхэ, [...] мянган карточкануудые т[...] эзэдтэнь һаадгүй олгуулжа, [...]рүүшын анхарал харуулха, [...] һанаагаа зободог, хүнэй асу[удал]да залхуугүй харюусадаг хү[н] ха ёһотой бэзэ?—гэхэдэм[ни] Литвина Вера Ивановна [...]мнай энэ танай асуудал[...]

БУРЯАД ҮНЭН
2-дохи нюур.
1964 оной мартын 8.

АРАДАЙ ХҮБҮҮН, АРАДУУДАЙ ХАНИ НҮХЭР

Украинын уран зурааша И. И. Лободагай «Түрэл нютагтаа» зурагһаа буулгабари. ТАСС-ай фотохронико.

«О, Тарас, Тарас! Түрэл Украинынгаа һалбаран хүгжэжэ байһые халташье харагша һайш!... Тиигээдшье Тарас олон юумэ үзэһэн, оло дахин илалта туйлаһан өөрынгөө арадай түмэн нюдөөр түрэл ороноо хаража байнал, совет арадуудые илалта тээшэ, алдар соло, арюун баяр тээшэ хүтэлэн агуу Ленинэй партиин ударидажа ябаһые хаража байнал, тиин дэлхэйн арадуудай ябажа гараха энэ арюун замые Украина ороной угаа сэсэн хүбүүн — Тарас Григорьевич Шевченкын нэрэнь хэтын хэтэдэ гэрэлтүүлжэ байхал», — гээд совет уран зохёолшо А. С. Серафимович 1939 ондо баясхалантайгаар хэлээ һэн.

Ажалша зоной аша туһые эсэшэ сусашагүйгөөр хамгаалдаг байһан Тарас Шевченкын үүргэнь мүнөө бүхы түрүү хүн түрэлтэндэ бүри элеэр харагдажа байна. Элдэб янзын дарлалта мүлжэлгэһөө сүлөөрхэеэ ехэтэ хүсэһэн өөрынгөө ангиин хүнүүдэй, дэлхэйн ажалша хүнүүдэй ажабайдалые, хүсэл эрмэлзэлые Тарас Григорьевич зохёолнууд соогоо тодоор зураглан бэшэһэн байха юм. Шевченко хадаа украин арадай үнэн сэхэ хүбүүн байха зуураа, мүн бүхы Россин хэмжээнэй революционно ажал ябуулагша, бүгэдэ арадуудай хани нүхэрынь болоһон, эрхэ сүлөөтэ, зол жаргалта байдал тээшэ бүхы арадуудай зоридог эрмэлзэлые элеэр харуулагша болоһон байна гэжэ В. И. Ленин оло дахин онсолон тэмдэглэдэг һэн.

Украинын энэ эрхим дуушан хадаа ажабайдал гээшые яһала хаража ерээд, ажалша зоной хуби заяатай өөрыгөө батаар холбоһон байха юм. Бүри эдир залуу наһандаа Тарас бөлбол үлэсхэлэн зоболон гээшые өөрөө нилээд үзэһэн, тойроод һуугша ажалша зониие ойлгоһон юм. Днепрэй баруун эрьеын Украинын, мүн Белорусси, Литвагай газар дайдые, тэрэшэлэн Псков, Новгород шадарай газарнуудые, баһа ондооншье дайда хизаарнуудые өөрөө ябажа хараад: «Молдаванһаа эхилээд, финн яһанай хүн хүрэтэрөө бүхы хэлэн дээрээ абяа аниргүйхэн байнад: аятайл байна гээшэ ха!» гэжэ Шевченко тобшолон бэшээ һэн. Хаанта засагай манифест сооһоо абтаһан «аятайл байна» гэдэг үгэнүүдые бэшэхэдээ, хархис хаанта засагые Тарас Шевченко тон ехээр дайран ёгтолһон байгаа.

Петербургда байхадаа, Шевченко түрүү интеллигенциин түлөөлэгшэдтэй танил дүтэ болоһон, олохон хүдэлмэришэдтэй, солдадууд, матросуудтай танилсаһан юм. Мэдээжэ ехэ уран зураашa профессор Карл Брюллов гэгшэ Тарас Григорьевичой багшань байхаһаа гадна, мүн үнэн сэхэ хани нүхэрынь байһан. Украинын залуу поэдэй «Кобзарь» гэжэ номойнь хэблэгдэмсээр ородой соёл культурын түрүү ажал ябуулагшад — Михаил Глинка, Иван Панаев, уран зурааша Ф. Толстой, түрүү үзэл нэбтэрүүлдэг байһан хэдэ хэдэн хэблэлнүүдэй хүдэлмэрилэгшэ, оршуулагша А. Струговщиков, скульптор И. Витали гэгшэд Шевченкые нүхэр болгожо, өөһэдынгөө зэргэдэ абаһан юм.

Мүн Петербургда байхадаа Тарас Григорьевич Болгариин, Польшо, Литвагай, Чехословаки болон бусад оронуудай түрүү хүнүүдтэй танилсажа, холбоо барисаатай болоо һэн. Польшын поэт Адам Мицкевичые хүндэлдэгөө гэршэлэн, Шевченко тэрээндэ «Кавказ» гэжэ поэмээ Париж эльгээһэн байгаа. Славянуудай асуудал шэнжэлдэг чешскэ гайхамшаг эрдэмтэ Павел Шафарик гэгшын үзэл бодолые зүб дээрэ тоолоод, Тарас Григорьевич тэрээндэ «Иван Гус» гэжэ поэмээ эльгээгээ. Трагеди бэшэдэг байһан Айра Олдридж гэдэг негр уран зохёолшотой үнэн сэдьхэлһээ нүхэсэжэ ябаһаниинь Шевченкын намтарта баһа арюун хуудаһан болоно оронхой.

Украин арадай хүбүүн Тарас Григорьевич Шевченко түрэл культурынгаа хизаар хэмжээе саг үргэлжэ үргэдхэдэг, үндэһэ яһатаниие али болохоор баһаха доромжолхо ябадалай урдаһаа эсэргүүсэн орожо, эдэбхитэйгээр тэмсэдэг һэн. Арадуудай аха дүүгэй хани барисаатай, нягта холбоотой байхые уряалан, энэ поэдэй өөрынгөө зохёолнууд соо түрэл нютагайхиндаа хандажа бэшэһэн иимэ үгэнүүдынь уряа лозунг мэтээр дуулдана:

Һуралсагты, уншагты —
Бусадайшье юумэ ойлгожо
абагты,
Өөһэдынгөөшье юумэ мэдэжэ
байгты.
(«Үхэһэншье, амидышье хүнүүдтэ»... гэһэн зохёолһоонь абтаба).

«Гайдамагууд» гэһэн поэмынгээ һүүлэй үгэ соо Шевченко болбол славян арадуудай хоорондо яһа хаягшадай — Польшын баяшуулай хорото ябуулгые эрид шангаар шүүмжэлээ һэн. Сүлэлгэдэ ябахадаа, Сераковский гэгшын ударидадаг байһан сүлөөрэлгын хүдэлөөндэ хабаадагшадтай нүхэсөөд, Тарас Григорьевич болбол хамтынгаа дайсадай урдаһаа тэмсэлдэ нэгэдэхын тула үнэн зүрхэнһөө манла гараа һарбайгыт гэжэ полягуудта хандаһан юм.

Баяшуул помещигүүдэй, хонжоо наймаашадай, дарлагшад мүлжэгшэдэй урдаһаа Шевченко хадаа шангаар тэмсэдэг байгаа. Ажалша зониие айхабтар муугаар байлгаһан хаанта хархис засагые Тарас Шевченко баһал эрид шангаар шүүмжэлдэг һэн. Агуу ехэ уран зохёолшын шүлэг зохёолнуудайнь шүүмжэлхы удхань Н. Г. Чернышевскиин зохёолнуудайхитай адлирхуу шэнжэтэй байдаг. Юундэб гэхэдэ, Тарас Григорьевич тэрээнтэй зургаа дахин уулзаһан байгаа гэжэ мүнөө тодоруулагданхай.

Тарас Григорьевичын намтар шудалжа байха зуураа, тэрэниие хаанай правительствын сүлэһэн газарнуудаар ябааб. Өөрынгөө ябаһан газарнуудта арад, үндэһэтэнэй дунда Шевченко үнэн зүрхэнэй, хани ёһоной харилсаа холбоо хаа хаанагүй бадаруулжа ябаһан байна. Зобохо тулихые үзэһэн Украин арадай хүбүүн мүн туладаа, Тарас болбол ажалша хүн бүхэндэ аха дүү ёһоор, бага ехэ гэнгүйгөөр хандаха ёһотой гэжэ ойлгодог һэн. Тиимэһээ хүнүүдшье энээниие ойлгоод, поэдтэ баһал энхэргэнээр хандадаг байха юм.

...Нэгэтэ биданэй тамаржа ябаһан катер Араал далайе гаталжа ябаа. Орой һүни намда капитан ерээд: — Бодыш, бодыш, киевлянин, харыш, Тарас Шевченко ябанал! — гээд сэдьхэлээ хүдэлгэн шангаар хэлээ һэн.

Үнэхөөрөөшье тээ тэндэ олон ялагар галтай «Тарас Шевченко» гэжэ ехэ онгосо тамаржа ябаба. Эгээл тэндэ зуу гаран жэлэй саада тээ солдат-уран зурааша Шевченко научна экспедициин хүтэлбэрилэгшэ Алексей Иванович Бутаковтой хамта ябажа, казах газаршанай туһаламжаар Араал далайе гидрографиин талаар шэнжэлжэ ябаа бэлэй. Энэ далайн загаһашадта ном, газетэнүүдые абаашадаг энэ томо онгосын репродукторһаа казах поэт Таир Жараковой шүлэгүүдһээ абтаһан иимэ мүрнүүд һүрээтэй һайханаар, омог дорюунаар ханхинажа байгаа һэн:

Үйлэ муутай хаанай захиралтаар
хашагдажа зобоо
Украинын эрхим һанаха хүниинь
— Тарас Шевченко.
Айхабтар шэрүүн Каспи Шевченкотой зоболсожо байгаа,
Алинь нүхэднайб, алинь дайсаднайб гэжэ арадни мэдэжэ байгаа.
Тарас тиихэдэ Мангышлак нютагтамнай байдаг, һэн.
Талын казах тэрээндэ ехээр
дурлаа һэн...

Крепостиин комендант, түрүү үзэлтэй офицер Ираклий Усков гэгшын туһаламжаар, мүн декабрист уран зурааша Федор Толстой түрүүтэй ородой ниитын ажал ябуулагшадай эдэбхитэйгээр туһалһанай ашаар, Шевченко сүлэлгэһөө гараад, һүүлээрнь Астраханьһаа эхилэн Нижний Новгород хүрэтэр Волгоор тамаржа аяншалһан байгаа. Дневнигүүд соогоо зураглан бэшэһэн энэ аяншалгань интернационалист-революционерэй эрдэм бэлигэй бадаран хүгжэхэдэ нилээд туһалаа бэлэй.

Ууралаар ябадаг машиные Волго дээрэ түрүүшынхеэ хараад, пароходой хүдэлмэришэдтэй, машинистнүүд болон кочегарнуудтай хөөрэлдөөд, Тарас Григорьевич гүн ехэ удхатай иимэ үгэнүүдые бэшэһэн байгаа: «...Энэ пароход алуурша помещигүүдые бүхэлеэрнь залгижархихоор бэлэн байһан угаа ехэ аматай, хүнхинэмэ бүдүүн хоолойтой айхабтар томо арьяатан шэнгеэр хон жэн тэрэ һүни намда үзэгдэбэл. Агуу Фультон! Агуу Ватт! Угаа түргэнөөр ургажа ябаһан энэ залуухан урятнай хан шэрээ, ташуур мэтые һаяар дууһыень залгижархёод, багашуулай конфетэ эдижэ бэеэ һамааруулдагтал адляар, дипломадууд ба помещигүүдые юрэл зугаахин эдижэрхихэ байнал. Франци дотор энциклопедистнүүдэй эхилһэн юумые таанарай зохёоһон айхабтар томо сэсэн мэргэн энэ юумэнтнай бүхы бүмбэрсэг дээрэмнай түгэсхэн бэелүүлхэ байна. Минии урид хэлэһэн эдэ үгэнүүд зүйтэйл байха».

Эгээл тэрэ үедэ Тарас Шевченко өөрынгөө зохёолнууд соо «коммунизм», «коммунист» гэһэн ойлгомжонуудые түрүүшынхиеэ хэрэглэһэн юм...

Тарас Григорьевич Шевченкын бүхы ажал хүдэлмэринь ерээдүй сагта хандан зориһон байгаа. Үнэн бодото арадай поэт һэн туладаа, Шевченко өөрынгөө ангиин хүнүүдые, бүхы үндэһэ яһатанай ажалшадые дайсан хархисуудһаа сүлөөрүүлхын түлөө, газар дэлхэй дээрэ үнэн зүб гурим байдал тогтоохын түлөө зоригжолтойгоор тэмсэдэг һэн.

Бүхы үндэһэ яһанай ажалшадай эрхэ сүлөөгэй, хани барисаанай үзэл бодолые Тарас Григорьевич магтан бэшэдэг һэн. Тиин тэрэ үзэл бодолынь мүнөө бүхы ажалшадай эб найрамдалай болон демократиин түлөө, социализм, коммунизмын түлөө тэмсэлтэй тон нягта холбоотой болонхой. Тарас Григорьевич Шевченко хадаа эрхэ сүлөөтэй, агуу ехэ, шэнэ бүлын хүнүүдэй зэргэдэ, бүхы дэлхэйн арадуудай хани барисаанай тугые, интернационализмын тугые арюун нангинаар абажа ябадаг хүнүүдэй дайшалхы зэргэдэ жагсана.

Дмитро КОСАРИК.
Киев хото.

Тарас ШЕВЧЕНКО

Шугы ошоо һэм

Ойрын шугы тээмэндэ
Ошоо һэм һамарта.
Тээрмэшэндэ дурлааб даа,
Тэндэ зугаахин.
Таряа татажа байхадаа
Тааланал даа тээрмэшэн
Таатайгаар зугаахин.

Ойрын шугы тээмэндэ
Ошоо һэм һархяагта.
Сабхишанда дурлааб даа —
Сарюухан даа, басагад!
Сабхяа оёжо һуухадаа
Эльбэнэл даа сабхишан,
Этигэнэ гүт, басагад!

Ойрын шугы тээмэндэ
Ошоо һэм түлеэндэ.
Дарханда дурлааб даа,
Дуулана гүш, эжымни?
Торхо дархалжа байхадаа
Тэбэринэл даа дархан,
Тухайлна гүш, эжымни?

Хүсэдөөр мэдэхээ хүсэбэлшни,
Хүгшэн эжым,
Хэн хүбүүе хүрьгэн гэхэбши,
Хэлэхэм сэхынь:
Бараниень, бараниень
Хүрьгэдни гээд
Гарагай нэгэндэ нэрлэхэлши.

Гашуудалай дуун

Талада төөриһэндэл, гансаараа
Тамаа үзэжэ ябанаб даа.
Буян, жаргалшье гээшые
Бурхан намһаа харамнаа.

Харин бурхан лэ намда
Харахан нюдэдые хайралаа.
Хайран нюдэдэйнгөө шэргэтэр
Харанхы һүнеэр уйланаб даа.

Ахаяа дахажа наадаагүйб,
Абаяа, эхэеэшье хараагүйб.
Хари зон соо ургажа,
Ханилан хэндэш дүрлаагүйб.

Хаанабши, инаг нүхэрни?
Хаанабта, хани нүхэдни?
Үелхэ нүхэршьегүйб — гансаараа
Үгытэй ядуу зангаарааб.

А. Бадаев оршуулба.

ҮХЭЛГҮЙ МҮНХЭ ЗОХЁОЛ

Украинын гайхамшагта зохёолшо Тарас Шевченкын бэшэһэн поэмэ, шүлэг, дуунууд дэлхэйн арадуудай бүхы хэлэн дээрэ оршуулагдажа гаранхай. Үшөө дайнай урда тээ манай номой хэблэлдэ алдарта дуушанай суглуулбари багаханааршье һаа хэблэгдэһэн байгаа. Тэрээн соонь Бавaасан Абидуевай, Цэдэн Галсановай болон бэшэшье поэдүүдэй хэһэн оршуулганууд оролсоһон юм. Һүүлэй хэдэн жэлнүүдэй туршада бишье Тарас Шевченкын зохёолнуудые буряад хэлэн дээрэ болгоод туршаһан байнаб. Минии оршуулһан «Уляангир» гэжэ поэмэнь 1961 оной хэер «Байгал» журналда толилогдоо бэлэй. Аялга найруулгаараа арадай аман зохёолой шэнжэтэй аад, айхабтар гүнзэгыгөөр хүнэй ухаан сэдьхэл хүдэлгэмэ хурса тодоор бэшэгдэһээрээ Тарас Шевченкын шүлэг, дуунууд алдар сууда гаранхай.

Мүнөө үедэ суута зохёолшын түрэһөөр зуун табин жэлэй ойн урда тээ тэрэнэй бэшэһэн «Барлаг эхэнэр» гэжэ поэмые би оршууланхайб. Энэмнай аяар 1845 ондо бэшэгдэһэншье һаа, дүлэтэ халуун охиёо халташье алдаагүй, уран хурса найруулгаараа улад зониие гайхуулһаар. Энэ зохёолой удхаар композитор М. Вериковский Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ опера бэшэһэн байгаа. Мүнөө ойн баярай урда тээхэнэ тэрэ оперойнь аялгаар тусхай кинофильм А. Довженкын нэрэмжэтэ студида гараба.

«Барлаг эхэнэр» гэжэ поэмынь түгэсхэлэй хубиие та нүхэд уншагшадай анхаралда дурадхаха хүсэлтэйб.

поэт Ч. Намжилов.

Барлаг эхэнэр

(Түгэсхэлэй хуби)

...ан гурбадахяа хүрэһэн аад.
...ржа, хайлажа урдаба.
...нная гурбадахяа үдэшэһэн
аад.
...агаа Катерина угтаба.
...ад Киевээ зорихлодонь
...уулжа харгыда хүргөөд,
...ажа тэхэрижэ ерэхыень
...рхандаа зальбарһаар үлэбэ.
...энэй эзэгүй байхада
...р мандагар байшангынь
...зэ шарайгаа алдажа,
...рэһэн эхынь зайлаһандал
...лэгэр харанхы болошобо.
...ниньшье түргөөр үнгэрбэ
даа...
...атай ямаршьеб һайндэртэ
...жөөл сагаан самсаараа
Үдэрэй наранда һуугаа һэн.
Аша хүбүүхэниинь нохойгоо
Ара үбэрһөөнь татасагаана.
Аша басаганиинь гоёжорхёод,
Айлшан боложо наадана.
Үбгэн баабайдаа аһалдажа,
Үбдэг дээрэнь гарана.
Харыш, энэмнай хэн гээшэб?
Хашаагай үүдээр аалихан
Барлаг эхэнэрнай оробол,
Барандаа хүхилдэн угтаба!
«Маркотной эзэгүй аал»? гэжэ
Мартангүй түрүүшээр һураба.
Яһаа харида табингүйгөөр
Ядарантажа хүрэһэн байба.
«Ерэтэрынь яажа хүлеэхэбиб!
Ехэл тулюурхам даа» гэбэ.
Арынгаа үргэбшые задалжа,
Ашанартаа бэлэг дэлгэбэ:
Эреэн мараан жэмбүүрхэн,
Эжэл хоёр моридууд.
Мүнгэлиг заахан хэрээһэн,
Мүнхын уһаншье биил аа гү.
Бэлигтэ нангин Варвараһаа
Бэридээ дүрбэдэхи бэһэлигээ
Бэлэглэхые асарһан байба.
Тоһон ялагар зулын гол
Трофим үбгэндэ бариба
«Үлэгшэ хүндэтнай, өөртөөшье
Үлүү гаргаагүйлби даа» гэбэ.
Аянайнгаа хүнэһэнэй
хухархайе
Ашанартаа хубаажа үгэбэ.

Катерина гэртээ оруулжа,
Халуун бүлеэн уһаар
Хүл гарыень угаагаад,
Хүндэлжэ сай аягалба.
Харгыһаа ябаһан Ганна
Халташье ама хүрэбэгүй.
«Марко ятараа удаараӑб,
Маани уншуулаял даа», — гээд
Нүгэл тодхорой болоһондол
Нюдэнһөө дуһал унагааба.
Хоолтой үндатай табсангаа
Хоёр гараараа тулахадаад,
Бэеэ арайхан үргэжэ,
Бэридээ аалихан хэлэбэ:
— Хээрын айлай хаяада
Хэбтэһээр хэбтэнэ аа гүб гэжэ
Хэды һанаата болообиб даа,
Хэлэхэ дуугархашье тэнхээгүйб.
Барагар шарайтай үбгэжөөл
Байжа, һуужа шаданагүй.
Катерина үбшэлөөшын
хажууһаа
Халташье холо болоногүй.
Уйдхар гасалан зүгнэһэндэл
Уули һүниндөө һүүхирнэ.
Гансахан үрээ хүлеэһэндэл
Ганна ходол һурагшална:
— Ушарха уулзахаяа мэдээ һаа
Үбшэмни намдаха һэн, — гэнэ.

Аяндаа хүхюун нүхэдтэй
Аажамаар Марко дуулана.
Сагайшье ошоһые мэдэнэгүй,
Сараа яаралгүй зууна.
Үелһэн ганса Катеринадаа
Үнэтэй сэмбэ абанхай.
Үнгэлиг торгон бэһэ
Үбгэн эсэгэдээ олонхой.
Барлаг эхэнэр баарһандаа
Бараг малгайн хоргытой,
Зүүн зүгтэ нэхэһэн
Зөөлэхэн ноохон пулаадтай.
Үхибүүдтээ үрэ жэмэстэй,
Үнгын загаһанай түрьһэтэй,
Хоёр-гурбан хүнэгөөр
Холын ороной архитай —
Гэмгүй бардамаар Марко
Гэртээ бусажа ябаал даа.
Харгы замаа гаталжа,
Хашаадаа тулажа ерэбэ.
— Газаамнай хэдүүд буубад
даа,
Гаража харыш, Катерина.
Марко байгаал ёһотой даа,
Манайхинай абяан хэбэртэй...
Ай, бурхан, абараал, — гээд
Аалиханаар барлаг шэбэнэнэ.
Үбгэжөөл сарынь мултална.
Үелсэнөө Катерина таалана.
— Ганнамнай хаанаб мүнөө,
Гэмгүй элүүр гү бэень?
— Арай голтойл даа, Марко,
Аймшагтай ехээр үбдэшоо.
Шамдажа түргөөр ошоёл даа,
Шамайел үнинэй хүлеэнхэй.
Гэртэ оромсооро хүбүүн
Гэдэргэ унан алдаба.
— Абаралта бурхамни һайн
лэ даа,
Айнгүйгөөр наашаханаа болыш.
Катруся, намайгаа хүлисөөрэй,
Халта гараад байха гүш даа.
Үбгэнтэйшни ори
гансаарантайнь
Үлэжэ хөөрэлдэхэ гээ һэмби.
Дүмүүхэнээр Катеринын
гарахада
Дүтэлжэ хүбүүн ошобо.
— Харыш даа урдаһаамни,
Марко,
Харахан нюдэеэ хурсадхыш.
Барлагтнай, Ганнатнай
бэшэлби, — гээд
Баарһан, аниргүй болошобо.
Манарһан нюдэеэ нээхэдэнь
Марконь бархиржа байбал даа.
Удаан уярангяар шэртэжэ,
Утаар татан хэлэбэл даа:
— Хайралан хүлисыш даа
намайгаа
Хамаг наһандаа хахасаалди...
Хайралан хүлисыш даа,
хүбүүхэмни!
Түрэһэн... эхэшни... гээшэлби,
— гээд
Түргэн абяагүй болошобо.
Газаа, гэртэшье илгаагүй
Газар доһолон доръбошобо.
Айжа сошордоһон Моркогой
Ашата эхэеэ тэбэрихэдэнь
Ами табишаһан байгаал даа.

А. П. Довженкын нэрэмжэтэ Киевэй студидэ Т. Г. Шевченкын бага болон эдир наһанай ажабайдал харуулһан «Зүүдэн» гэжэ үргэн хэмжээтэй үнгэтэ кинозурагууд буулгагдаба. Тарас Шевченкын ролиие Киевэй театральна институдай дүрбэдэхи курсда һурадаг Иван Николайчук наадана. Зураг дээрэ: «Зүүдэн» гэжэ фильмһээ абтаһан кадр харуулагдана.

АПН-эй фото.

...дань һаадгүй харюусахаһаа ..., энэ хүнэй карточка тиимэ ...ай, тэрэ табсанай тэрэ ба... байна гээд, нюдөө аняад, ...айхатаяа адли олохо жэшээ... хүн гээшэ, — гэжэ энэ хоёр ...ни нэгэ доро хэлэбэ. Теэд Вера Ивановнае үбшэнтэнэй хэ...р мэдэхэ болоһон ябааб даа. ...стратура ошожо хөөрэлдэхэ...ай Вера Ивановна өөрөөшье: ...эхэн карточканууд соогоо ...ни гүйгөө юм ааб даа. Үни... хүдэлнэ гээшэ аабзаб даа. ...о жэлһээ · пенсидэ гарахаа...аб. Мүнөө энэ залуушуулаа ...ажа байгшаб, — гээд залуу ...стратор Сероткина Таня тээ ...караад абана.

— Танимнай «солдадһаа гене...да» һэдэжэ ябаһан басаган ... Мүнөө 17 наһатай. Түрүү...р санитарка болоод хүдэлөө ..., мүнөө регистратор болонхой. ...училищиин 4-хи курсда һу..., — гээд Вера Ивановна Тани... урмашан хэлэнэ.

— Таня, теэ, ямар врач боло... хүсэдэгбта? — гэхэдэмни:

— Шэхэ, хоолой, хамарай, — гэ... аман соогоо арай дуулдахаар ...ин гүбэд гэхэдэнь. Валенти... Григорьевна:

— Таня түрүүн тэрэ кабинедтэ ...чкаар хүдэлһэн юм даа, тии... энэ профессидэ дурлаа бай... — гэбэ.

Процедурна кабинедэй хажуу... гарахада, үүдэнэй хоёр тээ ... хүнүүд һуунад. Энеэбхил... сэбэрхэн хара ехэ нюдэтэй ...р үүдээр шагаажа:

— Хүбүүдүүд, орогты даа, — ...дань, тэрэ зүг руунь хараха..., душөөд табяад наһанай хү... һард бодоод оронод. Энэ хо... нялуухан зөөлэхэн үгэтэй ...рнай энэ поликлиникэдэ ... оноо хойшо хүдэлнэ. Зоной ... хүнгэн бэрхэ гараараа, хү... зөөлэхэн үгөөрөө Мария ...биковна гүүлэдэг медсестра ...гаева байгаа. Энэ кабинет уруу бидэшье оробобди. Орон сасуу стол дээрэнь хэндэ ямар аргаламжа хэгдэхэ тухай тэмдэглэхэ дабхагар дэбтэр хэбтэнэ. Тэрэниень ираад харахадамнай январь һара соо 477 хүн, февраль соо 533 хүн аргаламжада ябаһан байна. Дунда жэшээгээр Мария Цибиковна Папулова Мария Матвеевнатаяа жэл соо 25 — 24 мянган хүнүүдтэ элдэб янзын аргаламжа хэдэг байна. Хоёрдохи таһагтань ороходомнай Мария Цибиковна тарилга хэжэ байна. Шэрээ дээрэ хэбтэжэ байһан үбшэнтэн Мерезлюкова Екатерина Семеновна — СМУ-гэй экспедитор хэлэнэ:

— Мария Цибиковна үбшэнтэнэйнгөө дунда тон бэрхэ мэргэжэлтэн гэжэ суурханхай, би мүнөөдэр Мария Цыбиковнада тарюулхын түлөө дүрбэдэхеэ ерээд байнам. Ажаглахада, хүнүүд ондоо сестрагай байгаа һаа, баһал нам шэнги эрьеэд ябашадаг хэбэртэйгшэ даа, бэшэш сестранууд баһал бэрхэнүүд юм бээ, теэд Мария Цибиковнамнай хэм гадна бэрхэ хүн ха юм даа.

— Мария Цибиковна, та өөрынгөө ажал тухай юу хэлэхэ байнабта? — гэхэдэмнай:

— Ажалнишье адряатайхан ажал гээшэ даа, хүн бүхэн ондо ондоо, хүн бүхэн өөр өөрын түлхюуртэй, эдээн бүхэндэ түлхюурынь тааруулха хэрэгтэй, — гэхэдэнь, арга абахаа ерээд байһан трест столовын хүдэлмэрилэгшэ Маслова Ф. Л. хэлэнэ:

— Та хүн бүхэндөө аятайгаар хандажа шадаха зантай хүн ха юмта.

Мария Цибиковна 32 хоёр жэл соо энэл поликлиникэдээ хүдэлөө. Поликлиникэнь — өөрынь гэр, үбшэнтэниинь өөрынь бүлын хүнүүд болошонхой. Би Мария Цибиковна тухай «өөрынгөө хэрэгэй виртуоз байна даа» гэжэ һанаад, энэ һанамжаяа баталха гэжэ Елизавета Содномовнаһаа һурахадамни:

— Шприц гартаа бариһан артистка хүн лэ даа, хараахынь хараагаад, аргадахынь аргадаад, хуу бултынь лэ шадаад байдаг. Мария Цибиковнада найдахаар лэ хүн гээшэ, — гэбэ.

Поликлиникын хоёрдохи дабхарта гарахадамнай заал соонь хүнүүд олоороо һуунхай. «Краснопольская Елена Павловна гэгшэ вирустэй үбшэнүүд тухай лекци хэлэжэ байна. Коммунис ажалай ударник», — гэжэ ахалагша сестра шэхэ уруум шэбэнэнэ. Мүн эндэ Видко Клавдия Семеновна — сестра-статистик һууна. Энээн тухай даагшань: «Ехэл нигүүлэсхы сэдьхэдтэй хүн даа, хүндэ туһалхал гэжэ ябадаг зангаарзаа өөрынгөө коллектив соо хүндэтэй», — гэжэ хэлэһэн байгаа.

Зураг дээрэ: городой № 1 больницын медсестра М. Н. Халбанова.

Бэрээлжэхэн бэетэй, халта бууралтан татажа ябаһан номгохон янзын эхэнэр Елена Павловна тээшэ хаража хэлэнэ:

— Елена Павловна даруу хүн даа, эмшэлхэ аргаараа, энхэрхэш талаараа уужам лэ дотортой хүн гээшэ. Арбаад жэл хамта хүдэлжэ байнабди. Теэд нэгэ хазагай үгэ хоорондоо хэлсээгүйбди. Юрэнхыдөө манайхид эбтэй һайн коллектив. Энэ Елена Павловна шэнги врачнуудшье яһала бии даа. Эдэнэйнгээ зоной урда аша габьяатай болоһыень дуулажал һуухаш даа.

Лекциин һүүлдэ Краснопольская Елена Павловнада хандахадамнай:

— Оо, нам тухай бэшэхэ юун тиимэ хэм гадна юумэ байха һэм даа, орхигты гээд, — улагад гэжэ энеэбхилнэ. — Харин үнгэрөөшэ зун нэгэ залуу эхэнэрэй һархяагта хорлогдоходо, нюдөө анишанхай унжагар юумые Мария Николаевна Попова абараа һэн. Саг соонь тусхай аргаламжын хэмжээнүүдые абаагүй һаань, тэрэ залуу эхэнэр үхэшэхэ байгаа даа.

Мария Николаевна мүн Елена Павловна шэнги энээн тухай манда юу хэлэхэб даа. Иимэ даруу ха юм даа манай совет эхэнэрнүүд!

Үбшэнтэниие забһардуулан, Мария Николаевнада ороходомнай, табяад наһанай уряалга эхэнэр һуугаа һэн. Хөөрэлдэһөөр байтараа Мария Николаевна энеэбхилэн хэлэнэ: «Манай урда хоёр һэшхэл байдаг — нэгэдэхинь эмшэн хүнэй һэшхэл, хоёрдохинь — үнэн сэхэ хүнэй һэшхэл; энэ хоёр һэшхэлдэ хэды шэнээн арга боломжотойбши, энээнээл бултыень үгэн ябагдагшал даа. Би эмшээр 23 жэл соо хүдэлжэ байнам. Врач болохоһоо урда тээ 10 жэл соо олон янзын хүдэлмэридэ хүдэлөөб даа. Оёдолшон ябааб. 1929 ондо киномеханигуудай курса дүүргэжэ, республика дотороо түрүүшын эхэнэр механигуудай нэрэ зэргэ оложо, хүдөө нютагуудаар ябажа кино харуулдаг байгааб. Тиигэжэл ябахадаа арад зондомнай киномеханигһаа дутуугүй врачнуудай хэрэгтэйе мэдэржэ, эсэгынгээ хэды хүшөөлтэр түрүүшээр рабфагта һураад, удаань медицинскэ институт дүүргээ һэм.

Ниитын хүдэлмэри ехэ даа, элүүрэй университедтэ лектороор хүдэлдэгби. Горсоведэй депутадби. Манай коллектив Коммунис ажалай бригадын нэрэ зэргын түлөө тэмсэдэг. Энэ хүндэтэ зорилгын бэелүүлэгдэхэнь манай эрхимээр ажаллаһан дээрэһээ дулдыдана».

Энэ коллектив үнэхөөрөөл һайн коллектив гэжэ этигэмээр. Хахад һара соо би эндэ үдэрһөө үдэртэ ябаха зуураа сагаан халаадтангуудые олон лэ ушар дээрэһээ доторoo һайшаан, хүнэй һэшхэлнүүдэй хоорондын һайхан харилсаанда баясан хэһэн тобшололымни энэ простойхон сагаан халаадтай хүнүүд батадхан үгэбэ.

Ахалагша сестра бидэ хоёрой нүхэр Калашниковае бэдэржэ нэгэ үүдэ татахадамнай, тэндэ гурбан санитарканууд һуужа байбад. Ксения Андреевнада хандажаш үрдеэгүй шахуу байтарнай нүхэр Титова хэлэнэ: — Манай Ксения Андреевна бултанһаа үнэн сэхэ, бултанһаа сэбэр һайхан хүн. Бултанда жэшээ. Үглөөнэй зургаа хахадта хүдэлмэридөө ерээд лэ байдаг гээшэ.

Нигомодзянова Валя залуухан нянячка Ксения Андреевае ошожо хүзүүдээд хэлэнэ:

— Манайтнай Ксения Андреевна хүн талаараа яаха аргагүй һайн хүн бшуу даа. Хүндэ һанаагаа зободог. Ямар нэгэ гашуудалда дайрагдаа һаа, заагүй тетя Ксенидэ хэлэхэш. Нэгэл юумэ оложо, һанааеш заһаад табиха даа. Валентина Григорьевна энеэбхилжэ: — Эдэ манай интернационал гээшэ. Иимэл хадаа эдэ нүхэднай бэедээ инагууд гэжэ һанагшаб. Ксения Андреевна 11 жэл манда хүдэлжэ байна. 5 жэл удаагаар колхоз гаража, 2 — 3 һараар хүдэлөө. Мүнөө бэе муутайшаг болонхой. 2 жэл удаа түлөөһэгүй путёвкоор «Киран» ябуулаа һэмди.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: врач Е. П. Краснопольская үбшэнтэниие шалгажа байна.

А. КУРТИГАЙ фото.

Заха захаһаа иимэл ха юм даа манай совет эхэнэрнүүд. Харин хүнүүдэй сэдьхэлэй һайхан, хүнэй дунда хүн уялгаяа һайханаар абажа ябаха хүмүүжэл манай эхэнэрнүүдэй энэрхы сэдьхэлэй дулааханда бүүбэйлүүлээд, һаруулхан зэндэмэни шэнги толорон хүнэй сэдьхэл дулаасуулан байдаг. Эндэ хэлэгдэһэн сагаан халаадтай бригадамнай коммунис ажалай нэрэ зэргэдэ хүртэн, арад түмэнэйнгөө дунда дом хургадайнгаа эди шэди харуулан, хүн бүхэниие гүнзэгы зүрхэнэйнгөө дулаагаар эльбэн, арюун уялгаяа амжалтатай һайн абажа ябаха бээзэ гэжэ найдаад, энэ өөрынгөө ехэ бэшэ бодолые эхэнэр композитор Александра Пахмутовагай «Һайн басагад» гэжэ дуунай үгөөр дүүргэнэм:

Тандаа туһалхал хэзээдэш,
хабшуу сагта хажуудаш.
Манай үнэн гарнууд, басагадай
халуун зүрхэнүүд.
Хэлыт мандаа, хүбүүдүүд,
сэхынь хэлыт, нүхэдүүд.
Дэлхэй дээрэ мангүйгөөр
муушаг байхя бэшэ ха гү?

Цырен-Дулма ДОНДОКОВА.

БУРЯАД ХҮГЖЭМЭЙ БУРЬЯЛХЫН ТҮЛӨӨ

(РСФСР-эй композиторнуудай секретариадай нүүдэл заседанинаа)

Хаа яа радиогоор Р. М. Глиэрэй бэшэһэн «Буряадай баатарлиг марш» дамжуулхадань, холын үдэрнүүд һанаанда ороодхидог. Үнэхөөрөөшье суута хүгжэмшын найруулһан марш хадаа буряадай мэргэжэһэн хүгжэмэй эхин аялга болохоһоо гадна, сэхынь хэлэхэдэ, хүгжэмэймнай хүгжэлтын марш болоо гэхэдэ алдуугүй. Оройдоол хорин табан жэлэй саада тээ түрүүшынгээ алхамуудые хэжэ эхилһэн манай хүгжэмэй культура мүнөө хэдэн оперо, баледүүд болон элдэб жанрай зохёолнуудтай боложо, аха дүү арадуудайнгаа хүгжэмшэдэй эбтэй бүлэдэ хамтаран ороод, ээм зэмээ түшэлсэн, эршэмтэйгээр урагшаа алхална бшуу. Энэ туйлалта, амжалтань гансал буряад композиторнуудай өөһэдэйнь хүсэлэл оролдолгоһоо дулдыдаа гэжэ хэлээ һаа буруу, юуб гэхэдэ, мэргэжэһэн буряад хүгжэмэй хүгжэлтэ нэн түрүүн коммунис парти, совет правительствын ленинскэ национальна политика ябуулһанай аша үрэ мүн. Түрэл партиимнай, совет правительствын хани халуун оролдолго, нүхэр ёһоной туһаламжа үзүүлһэнэйнь,

Буряадай композиторнуудай холбооной түрүүлэгшэ Б. Ямпилов.

үзүүлжэ байдагайнь үшөө нэгэ гэршэ хадаа Буряадай ниислэл хотодо боложо байгаа РСФСР-эй композиторнуудай секретариадай нүүдэл заседани болоно. Манай залуу хүгжэмэй культурын түрүүшын алхамууд, саашанхи хүгжэлтэнь ород хүгжэмшэдэй нэрэнүүдтэй, тэдэнэй халуун туһаламжатай таһаршагүй холбоотой. «Энхэ-Булад баатар» гэжэ буряадай түрүүшын оперые Маркиан Фролов бэшээ һэн, тиихэдэ олон жэл республикадамнай ажаллаһан П. Берлинский, В. Морошкин гэгшэдые мартажа болохо аал? Тэдэнэр лэ манай композиторнуудай аха нүхэдынь, багшанарынь байгаа бшуу. Буряадай литература болон искусствын хоёрдохи декадын үедэ үндэр сэгнэлтэдэ хүртэһэн хүгжэмэй зохёолнууд, жэшээлхэдэ, «Арюун гоохон Ангара дүүхэй», «Инаг дуранай түлөө» гэһэн баледүүд, имагтал ород болон буряад хүгжэмшэдэй хани нүхэсэлэй, бэс бэедээ туһалалсан ажаллаһанай аша үрэ мүн. Л. И. Книппер, С. Н. Ряузов, Б. С. Майзель болон бусад хани нүхэднай театртамнай зорюулжа зохёолнуудые бэшээ, бэшэнэ, бэшэхэшье юм.

Мүнөө үедэ манай республикада жэнхэни буряад шэнжэтэй искусствын һалбари бүхэн амжалтатайгаар хүгжэнэ гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Москвада үнгэргэгдэһэн хоёрдохи декадын болоһонһоо хойшонхи үе соо Д. Аюшеев «Эхын хоёр» гэжэ оперо, Ж. Батуев «Ажабайдалай сэсэгүүд» гэжэ балет Б. Ямпилов «Булагай эхиндэ» гэһэн оперо бэшээ. Өөһэдын оперно-балетнэ репертуартай болохо хэрэг амжалтатайгаар шиидхэгдэжэ байна гэхэдэ алдуугүй. Д. Аюшеев оперно трилогиингоо гурбадахи хубиинь бэшэжэ эхилээ. Ж. Батуев яхад поэт Эмяй гэгшын «Чурум-Чуку» гэжэ поэмын аялгаар балет бэшэжэ, Яхадай хүгжэмтэ-драматическа театрта табюулхаяа бэлэдхэжэ байна. Оперын, баледэй хүгжэм гол шухала жанрнай боложо тодороо, тиихэдэ симфоническа хүгжэм һүүлэй жэлнүүдтэ мүн лэ нилээд ехэ туйлалтануудтай. Ж. Батуевай «Колхозно сюитэ», Д. Аюшеевэй «Ойн ульгэрнүүд», Б. Ямпиловай «Сэсэглэн һалбарһан хизаар», Эпическэ поэмэ болон бусад зохёолнууд гансашье республика соогоо бэшэ, бүхы орон соомнай мэдээжэ. Залуу хүгжэмшэд Манжигеев болон Наговицын гэгшэдэй симфоническа зохёолнууд, мүн лэ һонирхолтой. Гэхын хажуугаар инструментальна зохёол фортепианна хүгжэм манда үгы шахуу. Һайн һайн, зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэмэ дуунуудшье хомор зандаа. Гадна эстрадна, хатарай хүгжэмэй хүгжэлтөөр манай композиторнууд һонирхожо, анхаралаа хандуулнагүй.

Буряад хүгжэмэй хүгжэлтын эдэ зарим асуудалнууд, мүн бусадшье асуудалнууд тушаа РСФСР-эй композиторнуудай секретариадай нүүдэл заседаниин үмэнэ элидхэл хэһэн Буряадай композиторнуудай холбооной түрүүлэгшэ **Б. Ямпилов** яһала тодорхойгоор тогтоһон байна.

Үнэхөөрөөшье элидхэл соо мэргэжэһэн буряад хүгжэмэй амжалта тухай яһала тодорхой ехээр бэшээтэй. Харин Буряадай композиторнуудай дутуу дунданууд тухай хэр зэргэ хэлэгдээ гээшэб гэһэн хуулита асуудал гарана, яахадааб гэхэдэ, тус холбооной дутуу дунданууд яһала мэдээжэ, энээн тухай олониитын хабаадалгатай суглаанууд дээрэ нэгэтэ бэшэ хэлэгдэдэг һэмнай. Сэхынь хэлэхэдэ, Б. Ямпиловай элидхэл соо тэдээн тухай халирхайгаар дурдагдаа, алдуу дутуунуудай гүнзэгы шалтагаан тоб байса элирхэйлэгдээгүй байшоо.

Творческо дискуссида хабаадагшад лэ композиторнуудаймнай бага бэшэ амжалта тэмдэглэхэ зуураа, тэдэл алдуу дутуунууд дээрэ тодорхойгоор тогтоо, ажал хүдэлмэриинь ёһотойгоор сэгнэһэн байна.

Ямар алдуу дутуунууд илангаяа анхармаар бэ?

— Һүүлэй арбан жэл соо уран зохёолшодтнай гурба дахин олошорһон байна. Хорин композиторнуудтнай хорин жэл соо нэмээгүй. Энэ ушар илангаяа гайхалтай, һанаа зобоомоор,— гэжэ РСФСР-эй композиторнуудай секретарь **С. А. Баласанян** тэмдэглээ. Энээн тухай үгэ хэлэһэн хүн бүхэн шахуу тогтоо. Үнэхөөрөөшье элидхэл соо залуу композиторнууд, тэдэниие хүмүүжүүлгэ тухай гүймгэ түргөөр хэлэгдэнхэй. Энэ шухала асуудалые али али талаһаань шэнжэлхэ, композиторнуудай холбооной зүгһөө бодото туһаламжа залуу хүгжэмшэдтэ үзүүлхэ, тус холбооной дэргэдэ бэлигтэй залуушуулые гулидхан, тусхай секци эмхидхэхэ тухай поэт **Ц. Жимбиев,** Буряадай АССР-эй культурын министр **Д. Жалсараев,** залуу композитор С. Манжигеев болон бусад тодорхойгоор тогтон хэлээ.

РСФСР-эй композиторнуудай холбооной секретарьнар: В. Г. Фере, С. А. Баласанян.

Үшөө нэгэ шухала асуудал.

— Эдэ үдэрнүүдтэ Буряадай композиторнуудай бэшэһэн хоёр балет хараад, нэгэ оперо, нэгэ оперетта шагнаад байхадаа, РСФСР-эй композиторнуудай секретариадта хабаадахаар ерэһэн композиторнууд буряад нүхэдэйнгөө зохёолнуудтай яһала танилсаба гэхэдэ алдуугүй. Һайн таланууд тушаань хэлэһэн байхабди, хэлэнэшьебди, харин юрэнхы нэгэ дутууень харааһаа алдажа болохогой. Юуб гэхэдэ, буряад нүхэдэймнай хүгжэм даншье һаа удаан аятай, хүгжэлтэ муутай, доторой орьёлмо охигүйл байна, тиимэһээ шагнахада хашар болоно. Энэ тон шухала дутагдалаа зайсуулхын тула буряад нүхэднай мэргэжэлээ, заагүй мэргэжэлээл үшөө дээшэлүүлхэ ёһотой. Ядахааб гэхэдэ, энэ дутуу хадаа мэргэжэлтэйл таһаршагүй холбоотой, тэрээнһээ дулдыдадаг байна бшуу.

Энээн тухай тодорхойгоор, этигэмэ баримтануудые дурдан профессор В. Фере дискуссиин түгэсхэлдэ хэлээ.

Мүнөө үе саг, коммунизм байгуулжа байгаа совет хүнүүдэй гайхамшагта ажабайдал зураглаһан хүгжэмтэ зохёолнуудай тон хомор тухай РСФСР-эй композиторнуудай холбооной секретарь **А. А. Холодилин,** СССР-эй арадай артист **Л. Линховоин** гэгшэд онсолон тэмдэглээ.

— Театртаа табиха юумэ олоногүйбди,— гэжэ Л. Линховоин мэдэрээ.— Буряадай композиторнууд мүнөө сагай темэдэ шэлжэхэ ёһотой. Энээн тухай элидхэл соо мүртэй юумэ хэлэгдээгүй, харин бидэ, артистнууд, мүнөө үе сагайнгаа баатарнуудай образуудые сценэ дээрэ гүйсэдхэхэ хүсэл ехэтэйбди.

Дээрэ дурдагдаһан зүйлнүүд композиторнуудаймнай холбооной түрүүлэгшын элидхэлдэ тон зүбтэй нэмэлтэ болохоһоо гадна, ажалдань бии алдуу дутуунуудаа дары түргэн заһаха замынь сэхэ заана гэжэ һанагдана.

Творческо дискуссиин үедэ мүн зарим шухала асуудалнууд тушаа туһатай, үргэн хөөрэлдөөнүүд болоо, манай республикада хүгжэмэй культурые эрид дээшэлүүлхэ хэрэгтэ тус хөөрэлдөөнүүдэй нүлөө үзүүлхэ байһаниинь дамжагүй. Жэшээлхэдэ, республикын һургуулинуудта хүгжэмэй хүмүүжүүлгэ, бэлигтэй эдиршүүдэй тусхай һургуули нээхэ, дуунай хэшээлнүүдые һургуулинуудта олошоруулха, һургуулинуудай дэргэдэ хүгжэмэй кабинедүүдые байгуулха тушаа һонирхолтой һанал андадаан болоо. Үгэ хэлэгшэд — Буряадай АССР-эй гэгээрэлэй министр **С. Г. Дугаров,** Новосибирскын консерваториин ректор **А. Н. Котляревский,** Хүрьбын һургуулиин дуунай багша **Ю. А. Сотников,** Улаан-Үдын № 41 һургуулиин түлөөлэгшэ **Б. М. Приходько** гэгшэд энэ асуудалда гол анхаралаа хандуулаа.

Энэ һүжэрһэн дискуссиин үедэ буряад жэнхэни ёһо заншал болон шэнэ маяг хэлбэри тухай асуудалай олоной һонирхолые татаһаниинь гайхалгүй.

— «Будамшуу» гэжэ Б. Ямпиловай оперетта хараад байхадаа, арадайнгаа жэнхэни ёһо заншалые, хүгжэмые шэнэ маяг хэлбэридэ оруулха һэдэлгэтэй дайралданабди, зүгөөр тус зүжэг һанаһанда яашье хүрэнэгүй. Зарим ушарта гүн ухаата Будамшуу хүбүүн тэнэг ааша гаргана. Хэтэрмэ, арадтамнай харша зүйлнүүдшье номногдоно,—гэжэ профессорнууд **В. Г. Фере, А. Н. Котляревский** гэгшэдэй һанамжалһые поэт **Ч. Намжилов,** Буряадай радиовещани болон телевидениин комитедэй түрүүлэгшын орлогшо **Ц. Митыпов** болон бусад үгэ хэлэгшэд дэмжэхэ зуураа, тус опереттын алдуу дутуунуудые усадхаха шухала гэжэ заагаа. Энэ асуудал тушаа «Правда Бурятии» болон «Буряад үнэн» газетэнүүдэй редактор **Очиров** тодорхой үгэ хэлээ. Буряад жэнхэни ёһо заншалда болгоомжотой наринаар хандаха, һайн һайн талыень дэмжэхэ, гэхэтэй хамта КПСС-эй түүхэтэ XXII съездын, партиин программын зааһантай алгасуулангүй эдэ ёһо заншалнуудые ерээдүйдэ хүгжөөхэ, шэнэ маяглалые зүбөөр ойлгожо хэрэглэхэ гэһэн һанамжа дэмжэгдээ.

Хүгжэмтэ, зохёолнуудай либреттэ, тэрэниие бэшэлгэтэй холбоотой шухала асуудалнууд тушаа композитор **Ж. Батуев,** профессор **С. А. Баласанян** болон бусад хэдэн хүнүүд тогтоо. Мүн хүгжэм зааха кадрнуудые бэлэдхэхэ хэрэгтэ онсо анхарал хандуулха тухай РСФСР-эй Гэгээрэлэй министерствын түлөөлэгшэ **В. В. Кочетков,** Чайковскиин нэрэмжэтэ училищиин директор **Д. Яхунаев** болон бусад һанамжаяа хэлээ.

Дискуссида КПСС-эй обкомой секретарь **Д. Т. Раднаев** хабаадалсажа, дэлгэрэнгы үгэ хэлээ.

Түгэсхэлэйнгөө үгэ соо Буряадай композиторнуудай холбооной түрүүлэгшэ Б. Б. Ямпилов мүнөө үе сагтаяа нягта холбоо барисаа бэхижүүлхэ, бэлиг шадабаряа эрид дээшэлүүлхэ, залуу хүгжэмшэдые хүмүүжүүлгэдэ онсо анхарал хандуулха талаар хүсэ шадалаа гамнахагүйбди гэжэ нүүдэл заседанида хабаадагшадые найдуулаа.

А. ЖАМБАЛДОРЖИЕВ.

Хэд замби түби ру[…] ниидэх[…]

ХҮН замбуулин руу ниидэжэ ошохо. Юундэ? Хүнэй ами наһанда аюул тохёолдуулангүй, жолоодогдодоггүй аппарадуудай туһаламжаар замбуулин тухай шухала бүхы юумэ мэдэжэ болохогүй юм аал? Үгы, болохогүй. Жолоодогдодоггүй аппарадуудай арга боломжын хэды ехэшье һаань, тэдээн дээрэ тодхогдон түхеэрэгдэһэн приборнууд хүниие хэзээдэшье һэлгэжэ шадахагүй. Тэдэниие зохёон байгуулһан хүнүүдэй өөрөө ойлгомоор юумэ приборнууд барижа шадаха байна. Теэд эдэ хүнүүдэй ухаан бодолой хизаарлагданги байһаниинь элитэ. Ушарынь юуб гэхэдэ, тэдэнэр хэзээшье Газарһаа холодон, ондоо тээшээ ошоогүй бшуу. Хэрбээ оршолон байдалай тэрээндэ хараалагдаһан зүйлнүүдтэй тааралдаагүй гээшэ һаань, прибор юушье хэжэ шадахагүйл.

Тиимэһээ жолоодогдодоггүй аппарадуудай ниидэһэнэй һүүлээр түрүүлэн СССР-тэ, удаань США-да космонавтнуудые һуулгаһан хэмэл одонууд табигдажа эхилһэн байгаа.

Мүнөө, замби түбиие эзэмдэлгын һаял эхилжэ байхада, мүн замбуулинай онгосонуудай туршалга хэгдэһэндэл шэнги байхадань, космонавтнуудые шэлэн ололго, бэлдэлгэ хадаа олохон таагдаагүй зүйлнүүдтэй орёо нарин зорилго болоно. Сэхыень хэлэхэдэ, эдэ таагдаагүй зүйлнүүдынь үдэр хоногой үнгэрхэ тудам улам бүри үсөөрнэ. Түрүүшээр космонавтнуудые таамагаар шэлэн оложо, тэдээнтэй бэлэдхэл хэгдэдэг байгаа. Жэшээлхэдэ, Америкын эрдэмтэд 1959 ондо шэлэн абтаһан түрүүшынгээ бүлэг космонавтнуудта олон часай туршада ниидэһэн байха ёһотой гэһэн ехэ эрилтэнүүдые табиһан юм. Бүхы түхэлэй самолёдуудта, тэрэ тоодо реактивна самолёдуудта һуужа, 3.300-һаа үсөөн бэшэ час соо ниидэһэн байха зэргэтэй һэн ха. Тиимэһээ олон часай туршада ниидэһэн хүнүүдые космонавтнууд болгохо баатай болоо (тэдэнэй дундуур наһан—34). Юундэб гэхэдэ, залуу хүнүүдэй биража ниидээгүй байха байһаниинь элитэ. Олон час соо ниидэлгэ балай аша үрэгүй гэжэ һүүлээрнь американецууд этигэһэн байгаа. Энээнһээ уламжалан, 1963 ондо гурбадахи бүлэг космонавтнуудаа шэлэн олоходоо, энээниие хараада абаагүй. Энэ бүлэг космонавтнуудай дундуур зэргын наһан—31. Тэдэнэр туд бүридөө дунда зэргээр оройдоол 2,300 часай туршада ниидэһэн байха юм. Мүнөө Америкын эгээл залуу космонавт (Рассел Швейкарт—гурбадахи бүлэгһөө) 28-тай, харин эгээл ахань (Джон Гленн—нэгэдэхи бүлэгһөө) 42 наһатай. 14 наһанай илгаатай болоно. Зүгөөр тэдэ хоюулаа хэмэл одонуудай ба замбуулинай онгосонуудай ерээдүйн ниидэлгэнүүдтэ хабаадаха ёһотой.

Совет космонавтнуудые залуу хүнүүдэй дундаһаа шэлэн олоһон байна. Теэд багаар ниидэһэн ушарынь тэдээндэ һаад түбэг татаагүй. Гадна, совет космонавтнуудай туйлаһан толотомо урэ дүнгүүд космонавтнуудые залуу хүнүүдэй дундаһаа шэлэхыень американецуудые баадхаһан байгаа.

«Хүниие замбуулин руу ниидхүүлгын» Америкын программын хүтэлбэрилэгшэд үшөө нэгэ талаар бэеэ мүнхэлөө Хэмэл одо жолоодохо арга шадабаридань космонавтда тэдэнэр этигээгүй. Ушарынь юуб гэхэдэ, шэгнүүрээ гээжэ, хөөрэн дэгдэлгын үедэ космонавт хэмэл одые жолоодожо шадаха гээшэ гү гэжэ элирээгүй байхадань, хэмэл одонууд зохёогдоһон байгаа. Үнэндөө хадаа Америкын космонавтнууд американска хэмэл одонуудай автоматикада орходоо бүри найдамтай байшоо. Гэх зуура, космонавтнуудай жолоодолгоёо бэе дээрээ даажа абаха ябадалдань эбдэрхэй автоматика һаалта хэхэ. Жэшээлхэдэ, 1963 оной майда Гордон Куперай «Меркурий МА-9» («Фойт 7») гэжэ хэмэл одондо һуугаад ниидэхэдэнь, һүүлшын үедэ тэрэнь замһаа гаража, газарта буулгыень хангаха автоматическа түхеэрэлгэнь хүдэлхэеэ болишоһон байгаа. Космонавтын гараараа энээниие бэелүүлхэ гэхэдэнь, эбдэрхэй түхеэрэлгэнь һаалта хээ. Купер болон газар дээрэһээ заабари зүбшэл үгэжэ байһан операторнуудынь ехэл мэгдэһэн байха юм. Гэбэшье Купер гараараа жолоодожо, хэмэл одоёо замһаань гарган, газарта буулгаа.

Америкын «хоёрдохи үеын» жолоодогдодог хэмэл одонуудта («Джеминай» гэжэ хэмэл одон) жолоодолгын талаар космонавтда нилээд ехэ үүргэ үгтэнхэй, тиин тэрэ автоматуудай хүдэлхэеэ боли[…] яахашье мүрөө оложо яд[…]ха ёһогүй.

Совет космонавтнууд […]нүүдэй хүдэлхэеэ болил[…]р[…]агүй юм. Тэдэнэр үгт[…] грамматай зохилдуулан, […] жолоододог байгаа.

Мүнөөнэй космонавтну[…] жолоодогшо-космонавтнууд[…]гөөр байн-байн олон хүнэй[…] һайжаруулагдаһан замбуу[…] госонууд зохёон байгуу[…] пассажир-космонавтнууд […]хол. Мүнөө эрдэмтэдые Антарктида абаашадаг он[…] госонууд болон самолёдуу[…] буулинай онгосонууд […] борт дээрээ абажа, тэндэ э[…]най шэнжэлгэнүүдые хэх[…] тэдэниие […]ань гаргагд[…]цинуудтань, һарада гү, […]нүүдтэ хүргэхэ юм.

Гэхэтэй хамта, замбуу[…] ниидэһэн түрүүшын эрдэм[…]тал пассажирнууд бэшэ, х[…] доро жолоодогшо, эрдэм[…] ёһотой. Америкын дээрэ […]һан гурбадахи бүлэг косм[…]дай дунда астронавтикын, ракетнэ ба авиационно […] талаар мэргэжэһэн эрдэм[…] доктор, зургаан магистрну[…] шынхидынь, СССР-тэхи эрд[…] дидадуудай нэрэ зэргэтэй […] бии.

Юрий МАР[…]

АПН-эй научна шэнж[…]

Шатар

Хэнэйшье түрүүлхэнь мэдэгдээгүй

Владивосток городто Алас-Дурна зүгэй зонын түрүү һуури эзэлхын түлөө эхилһэн мурысөөнэй ээлжээтэ—долоодохи, наймадахи уулзалга үнгэргэгдэбэ. Долоодохи уулзалгын болоходо мастерта кандидат Анатолий Сумкин Хабаровскын нэгэдэхи разрядтай Величко гэгшые шүүгээ. Шатаршан Самарин мастерта кандидат Матвеевые шүүһэн, Власов Балендинда (Хабаровск) шүүгдэһэн байна.

Наймадахи уулзалга. Энэ үдэр мурысөөндэ эрхимлэжэ ябаһан Петров (Сахалин), Сумкин гэгшэдэй наадан бултанай анхаралые татаа. Хэдэн часай туршада үргэлжэлһэн һонирхолтой энэ наадан тэнсэлгээр дүүрээ. Удаадахи хюлгэ дээрэ нүгөөдэ бэрхэ шатаршан Стуловтай Самарин наадаа. Эндэ Самарин шүүгдэһэн байна. Мүн энэ үдэр Владимир Власов мастерта кандидат Берскидэ (Сахалин) шүүгдээ.

Найман уулзалгын удаа Стулов (Приморьин хизаар) 6,5 очкотой боложо, түрүүлбэ. Мастерта кандидадууд Петров, Сумкин гэгшэд тус тустаа 6—6 очкотой болонхой.

Вл. Егоров.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: ноч[…] Лидия Жихарева март[…]най амаршалгын телег[…]нуудые абаашахаяа яба[…]

С. БАЛДУЕВАЙ […]

Хилын саанаһаа

Зохра БИТАТ: **„Шэнэ шэнэ ехэ амжалта туйлахыень совет эхэнэрнүүдтэ хүсэнэб“**

АЛЖИР, мартын 7. ТАСС-ай корреспондент И. Попов иигэжэ дамжуулна. Алжирай национальна суглаанай депутат Зохра Битат гэгшэ общественна ажабайдалда Алжирай эхэнэрнүүдэй ямар үүргэтэй байһан тухай уласхоорондын эхэнэрэй һайндэрэй урда тээ танай корреспондентдэ хөөрэжэ үгөө. «Колониальна дарлалтын үедэ национальна соёл гэгээрэлэй хэлэнэй болон заншал тэрэ хэбээрнь байлгаха гээшэ колонизаторнуудта эсэргүүсэлтэ хэхэ аргануудай нэгэн байһан юм» гэжэ З. Битат хэлээ. Алжир зоной гэр байра худар колонизаторнуудай хорото нүлөөн нэбтэрэн ороогүй. Алжирай эхэнэрнүүд — эжынэр, һамгад энээндэ ехэ үүргэ дүүргэһэн байха.

Зүгөөр, тэрэ үедэ эхэнэрнүүд гэртэхи байдалһаа ондоо юумэ һонирходоггүй бэлэй гэжэ тэрэ тэмдэглэнэ. Эхэнэр зониие ниитын байдалһаа холодууланхай байба. Эрхэтэй, сүлөөтэй болотороо шахуу эхэнэрнүүдэй 95 хубинь ном бэшэг мэдэхэгүй байһан юм.

Бэеэ даанхай гүрэнтэй болоһоной һүүлээр олон мянгаад эхэнэрнүүд Алжирай политическэ ажабайдалда хабаадалсадаг болонхой. Тиигэбэшье һаа, Алжирай эхэнэрнүүдые бүримүһэн сүлөөлхын тулада үшөө ехэ юумэ хэхэ бүтээхэ ушартайбди.

«Манай эгэшэ дүүнэр болохо Советскэ Союзай эхэнэрнүүдэй туйлаһан гайхамшагта амжалтануудые хаража баясаһан, өөрынгөө талархалые элирхэйлэн мэдүүлхэ дурамни хүрэнэ» гэжэ Зохра Битат хэлээ. «Уласхоорондын эхэнэрэй һайндэртэй дашарамдуулан, шэнэ шэнэ ехэ амжалта туйлахыень тэдэндэ хүсэнэб» гэбэ.

Франциин эхэнэрнүүд өөһэдынгөө эрхэ эдлэхын түлөө тэмсэнэ

ПАРИЖ, мартын 7. ТАСС-ай корр. Л. Бобров иигэжэ дамжуулна:

Үсэгэлдэр эхэнэрнүүдэй делегаци муниципальна совет тээшэ шэглэн ошобо, тиихэдээ Сенын департаментын түрүүлэгшэдэ барюулха гомдол бэшэг абажа ябаа.

Мүнөө мартын 8-най һайндэр боложо байхада, Парижай эхэнэрнүүд иимэ эрилтэ табина: «Ажаһуухын тулада манда мүнгэ зөөри хэрэгтэй. Бидэнэр ажал хэхэ, үхибүү түрэжэ, зол жаргалаа эдлэхэ хүсэлэнтэйбди» гэжэ тэрэ бэшэг соонь хэлэгдэнэ.

Кипрэй правитель[…] шиидхэбэри

НЬЮ-ЙОРК, мартын 6. Аюулгүйн Соведэй тогтоол[…] Кипртэ ООН-ой сэрэгэй хү[…] бии болгохо тухай Кипрэй […]тельство өөрынгөө зүбшөөл […]жэ Кипрэй гадаадын хэрэгү[…]нистр Спирос Киприану гэг[…]ой генеральна секретарь У[…] дуулгаба.

Генерал Гьяниие томи[…]

НЬЮ-ЙОРК, мартын 7. Кипртэ амгалан тайбан ба[…] тулада, ООН-ой сэрэгэй хү[…] бии болгохо тухай Кипрэй […]тельствын зүбшөөлые аба[…] ООН-ой генеральна секретар[…] эдэ сэрэгүүдые командалаг[…]нерал лейтенант Гьяни (Ин[…]шые томилбо.

Гьяни өөрынгөө уял[…] дүүргэхэ хэрэгтэ оробо. […] Гьяни өөрынгөө орлогшоор […] генерал-майор Карвер гэгшы[…]луулха һанаатай байһан […] У Танда мэдээсэһэн байна.

Бүхы оронуудтай […] барисаатай бай[…]

ГАВАНА, мартын 7. (ТАСС[…]) гүрэнүүдтэй хани харилсаат[…]ха гээшэ Уругвайн гадаадын […]кын энэ үндэһэнүүдэй нэгэ[…] гэжэ оронойнгоо Конгресстэ[…]тельствын жэл бүридэ эльга[…]шэг соо хэлэгдэнэ. Тиихэдэ[…]вайн правительство энээнһэ[…] доошье «ондо-ондоо ниитын […]лалтатай оронуудтай хар[…] байха юм» гэжэ тэрээн соо[…]дэглэһэн байна.

ДЭЛХЭЙ ДЭЭРЭ ДУЛААРНА

ҺҮҮЛЭЙ арбан жэлэй хугасаа соо дэлхэй дээрэ жэлэй дундуур зэргын температура Цельсеэр 0,5—1,0 градусаар дээшэлээ, зарим газ ота бүришье ехэ байха юм. Главна геофизическэ обсерваториин хүдэлмэрилэгшэд олон жэлнүүдэй туршада шэнжэлгэнүүдые хэхэдээ, иимэ тобшолол хээ.

Сагай уларил шэнжэлдэг мянга гаран станцинуудай архивуудые нарибшалан хаража үзэхэдэ, бүмбэрсэг дэлхэйн оройдоол 187 пунктнүүд зуу гаран жэлэй туршада хэһэн баримтануудтай байгаа. Жэшээлхэдэ, үдэр бүри хоёр дахин агаарай температурые наринаар шалган шэнжэлдэг хоёр станци Сибирьтэ 125 жэлэй туршада хүдэлжэ байнхай.

Сагай уларил удааханааршье һаа, эли бодо дулааржа байна гэжэ эрдэмтэдэй хэһэн тобшолол батална... Зүгөөр бидэ оройдоол нэгэ градусаар дулаарһыень бэе дээрээ элеэр мэдэржэ шадаха аалди? Шадаха байнабди!

Урдань эндэ ажамидараагүй загаһад Кольско тохойдо баригдаһан байна. Һүүлэй жэлнүүдтэ тундрада буртаг шэрэнгитэ ой соогуур ажамидардаг шубуут, ангууд олоороо дайралдадаг болоо. Жэшээнь, ойн амитан болохо хандагай мүнөө заполярна тундрада ул хоол олон, балай ядамаргүйгөөр амидарна.

Дулааралгын шалтагаанууд олон байха юм. Наранай элшын хурсадалга ба һуларалгаһаа байгаалиин уларил дулдыдадаг гээшэ. Энэ гол шухалань болоно.

Иимэ асуудалнууд гарана: һаяар дулааралгада эсэс ерэхэ гү? Гэнтэ наранай элшэ һуларжа, айхабтар шэрүүн хүйтэн болошохогүй юм гү?

Газар хадаа абадаг дулаанайнгаа гурба мянганай нэгэ хубиие Наранһаа бэшэ, харин нээшэнүүдһээ, машинануудһаа. үргэн ехэ оньһото техникэһээ абана гэжэ мэдээжэ совет эрдэмтэ, профессор Михаил Будыко тоолон гаргаһан байна. Техническэ элшэһээ даб дээрэ имагтал томо ехэ городууд дулаа абадаг юм. Хэрбээ хүн зоной бии болгоһон элшэ дулаанай жэл бүри арбан процентээр ехэ болоо һаань, зуун жэлэй үнгэрхэдэ, Газар мүнөө наранһаа абдагайхида адли техническэ элшэ дулаа абаха байна.

Эрдэмтэд болон инженернүүдэй түби дэлхэйнгээ үлүүсэ ехээр «халалгын» аюулые хараада абаха байһаниинь элитэ. Наранай элшын һула болоошье һаань, техникэһээ элшэ дулаа абалга улам бүри ургахал. Тиимэһээ мүльһэтэ үе сагайхидал адли хүйтэрэлгэ. Газар дээрэ хэзээдэшье болохогүй юм.

Сергей ВЛАДИМИРОВ. (АПН).

АРБАН ХОНОГОЙ УЛАРИЛ

Февраль Буряад орондомнай үбэлэй һүүлшын һара. Энэ һара үүлэ багатай, саһагүй, хүйтэн байба. Республикын ехэнхи хуби дээрэ дунда зэргээр 21—24 градус хүйтэн байгаа. Зарим нютагта бүришье һаа хүйтэн—Хёлгодо (Бэшүүртэ, Охин-Булагта)—26, Баргажан голдо 27—28 градус хүйтэрөө. Энэ хүйтэн нормоһоо 1—7 градус доошо ороһон болоно.

Зэдэ голой эхин багаар нэгэ бага дулаан байба. Тэндэ сүүдын дунда зэргын хүйтэн 16—19 градус байһан. Һүниндөө хүйтэрэд гэжэ, 30—38 градус дунда зэргээр болоо. Тиихэдэ 40 градус хүйтэн арбан хоногой түрүүшын хахадта Могойтодо (Баргажан) үзэгдэбэ. Арбан хоногой һүүлшын хахадта дулаан үдэрнүүд болоһон байна. Тиихэдээ 11—15 градус хүрэтэр дээшэлһэн байха юм. Зэдын голдо (Тори, Цакир) дулааралга 1 градус хүрөө. Саһанай зузаан хаа хаана адли бэшэ байба. Зэдэ, Тори, Захаамин нютагуудта таряанай, сабшалангай газар дээгүүр саһан эреэг тарияг байба. Бусад нютагуудта саһан 7—13 сантиметр зузаантай байгаа. Мухар-Шэбэртэ, Могойтодо саһан ехэшэг. Зузааниинь 22—23 сантиметр.

Баргажанда саһан ехэ. 40 сантиметр зузаантай гэжэ тэндэхи саһан тэмдэглэгдээ. Арбан хоногой һүүлээр саһан бүришье һэбхирээ. Олонхи аймагуудта 15—20 миллиметр, зарим газарта 6—7 миллиметртээ орошоо. Баргажанда хаа хаанахиһаа зузаан саһатай байгаа гэжэ тэмдэглэгдэнхэй. Тэрэнь 76 миллиметр байгаа.

Һүүлэй үдэрнүүдтэ улам дулаарба. Саһаншье хайлан соохорлоно.

Үнгэрөөшэ арбан хоногой уларил иимэрхүүл байба.

И. Котов.

Капиталай оронуудтахи эхэнэрэй хүшэр хүндэ байдал тухай

МҮНӨӨНЭЙ ТУРЦИИН ЭХЭНЭРНҮҮДЭЙ БАЙДАЛ

Водогты... Сүүд ерэбэ... Үбгэ һамган хоёрой һалаһан тухай хэрэг Стамбулай сүүдтэ харагдажа үзэгдэбэ. Дүрбэн үхибүүдэй эхэ, залуу эхэнэр гэр бүлэһөө һалажа ябаха болобо. Юун болоо гэхэбта? Чаршаф үмөөд яба гэжэ үбгэмни намайе баадхадаг байгаа гээд энэ эхэнэр хөөрэнэ. Чаршаф гээшэмнай юуб? Энэ хадаа далбагар хара бүд. Тэрээгээр эхэнэрнүүд толгой болон нюураа таһа бүглөөд ябадаг, харин нюдөөрөө харахын тулада тэрэ бүдтэнь бишыхан нүхэн гаргагданхай байдаг. Иимэ хүнтэй сугтаа һууха аргамни үгы, тиигээд һалаха гэһэн эрилтэ табинаб гээд энэ эхэнэр мэдүүлээ һэн. «Джумхурие» гэжэ газетэдэ бэшэгдэһэн энэ ушар мүнөөнэй Турцида сэхэ хабаатай. Ушарынь гэхэдэ, зоргоороо аашалдаг иимэ эрэшүүл (илангаяа наһатайшуулай дунда) үшөөл олон бии ха. Тэдэнэр хуушанай ёһо заншалһаа хахасаха дурагүй бшуу. Тиигээдшье үбгэнэйнгөө дурыень абяа анирггүйгөөр дүүргэдэг эхэнэрнүүдшье баһал олон.

Гэбэшье Турцида ондоошье эхэнэрнүүд бии байха. Тиимэ эхэнэрнүүд үдэрһөө үдэртэ улам олошорно.

...Султанай Турцида урдань эхэнэрнүүдэй хуби заяан гуниглама зоболонтой байһан. Хадамда гарахынгаа урда тээ басагад таһалганууд соогуур хоргододог байһан юм шуу. Хэрбээ газаашаа гарабал, эрхэ бэшэ чаршаф гэжэ нэрэтэй хара бүдөө толгой, бэе дээрээ хэдэрээд гарадаг байха. Ямар хүндэ хадамда гараха эрхэтэй байһан бэ? Үгы, гэртэхиниинь лэ басагаяа хадамда үгэдэг, тиихэдээ шадаал һаа баян хүндэ үгэхые оролдодог байгаа. Гэрэй ушаар һахяад лэ байдаг эдэ эхэнэрнүүд ямар нэгэн эрхэ тухай бодомжолжошье шадахагүй байһан.

Үе саг хубилжа байба. Турциин интеллигенци, уран зохёолшод болон поэдүүд эхэнэрнүүдые сүлөөлхэ тухай, тэдээндэ багашье һаань эрхэ олгохо тухай, феодализмын мүлжэлгэ дарлалтаһаа сүлөөлхэ тухай асуудал улам оло дахин, улам шангаар табидаг байгаа.

Турциин уран зохёолшо Решад Нури Гюнтекинэй «Чалыкушу» гэжэ роман соо Турциин тогтоһон түрүүшын жэлнүүдтэ эхэнэрэй ямар байдалда байһаниинь үнэн зүбөөр бэшэгдэнхэй. Энэ роман совет уншагшадта «Дууша шубүухан» гэжэ нэрээрээ мэдээжэ.

Турциин уран зохёолшо Халидэ Эдип гэгшын ажабайдал бусадта эрхим ульгэр жэшээ боложо үгэнэ. Энэ хүн өөрынгөө үеын эхэнэрэй эрхим һайн шэнжэ шанарые бэедээ шэнгээһэн байха. Империалистнуудай добтолгодо эсэргүүгээр Турциин арадай национально-сүлөөрэлгын тэмсэлдэ Эдип эдэбхитэйгээр хабаадалсаһан юм. Тэрэ хадаа Турцида эхэнэрнүүдэй эгээл түрүүшын клуб эмхидхээ һэн. Халида Эдип—олон романуудай автор. Турциин арад зоной национально-сүлөөрэлгын тэмсэл, эхэнэрнүүдые эрхэ сүлөөтэй болголго романуудайнь гол удхань болоно.

Хархис этэгээдүүдэй хэдышье занаа һаань, Турциин эхэнэрнүүд арад зоной ажабайдал һайжаруулхын түлөө, оронойнгоо баримталдаг гадаадын политикые шэнэдхэн хубилгахын түлөө, Советскэ Союзтай хани барисаатай байхын, бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдал бэхижүүлхын түлөө саг үргэлжэ тэмсэжэ байдаг.

Ю. КОЛЕСОВ. (ТАСС).

ЭХЭ НЮТАГШЬЕГҮЙ, ЭРХЭШЬЕГҮЙ

Урда-Африкын республикын Кейптаун гэжэ эгээл томо городто гарадаг газетэнүүдэй нэгэн бишыхан иимэ соносхол тунхаглаа һэн. Ондоо гүрэнүүдтэ ошожо, гостиницануудта хүдэлэгты гэжэ Африкын үндэһэ яһанай басагадуудта тэрээнь соонь дурадхагдаһан байгаа. Дуратайшуул олон байха гэжэ хариин баяшуул сохом лэ найдаһан юм.

Теэдшье газетын соносхол уншаад, абаһаар лэ 200 гаран басагад ажалда орохо дуратай байһанаа мэдүүлээ һэн. Хэлсээнэй ёһоор, эдэ басагад эзэд баяшуулай заабари үгыень дуу шуугүй дүүргэхэ, үнэн сэхээр, оролдосотойгоор хүдэлхэ ёһотой гэжэ һүүлдэнь мэдээжэ болоо.

Урда Африкын басагад бодото дээрээ харин баяшуулда богоолшод болохын тула бэеэ худалдана бшуу.

Ю. Устименко. (ТАСС)

Редактор Ц. О. ОЧИ[…]

Манай адрес, телефонууд

АДРЕС ОБЪЕДИНЕННОЙ РЕДАКЦИИ: гор. Улан-[…] улица Ленина, 35. Телефоны: редактора —23-67, зам. р[…]гора —38-42, зам. редактора —35-84, секретариата —[…] отделов: сельскохозяйственного производства и парт[…] жизни —47-59, 35-14, промышленного производства и па[…]ной жизни —48-89, 33-61, корректорская —35-95.

Улица ЛЕНИНА, 26. Телефоны отделов: идеологиче[…] —24-74, советского строительства и быта —34-93, рабсе[…]ров и писем —25—41, 38-30, информации —32-74 и пе[…]дов —34-05.

гор. Улан-Удэ, типография управления по печати при С[…] Министров Бурятской АССР

Н00058. Зак. № 254[…]

БУРЯАД ҮНЭН

4 дэхи нюур

1964 оной мартын 8.